

ГОВЬ-АЛТАЙ АЙМГИЙН
СТАТИСТИКИЙН ХЭЛТЭС

2018

ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН
ТАНИЛЦУУЛГА

Алтай хот
2019 он

Агуулга

ОРШИЛ

ТОВЧ ТАЙЛБАР, ТОДОРХОЙЛОЛТ

НЭГ. ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН САЛБАРЫН БҮТЭЭГДЭХҮҮН ҮЙЛДВЭРЛЭЛТ

- I.1 Мал аж ахуйн салбарын эдийн засагт эзлэх байр суурь
- I.2 Мал аж ахуйн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлт
- I.3 Газар тариалангийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлт

ХОЁР. 2018 ОНЫ МАЛ ТООЛЛОГЫН ҮР ДҮН

- II.1 Малтай өрх болон малчин өрх, малдчын тоо, ахуйн зарим үзүүлэлт
 - II.1.1 Малтай өрх, малчин өрхийн тоо
 - II.1.2 Малчдын тоо, насны бүлэг
 - II.1.3 Малчдын ахуйн зарим үзүүлэлт
- II.2. Малын тоо, түүний бүтэц, бүрэлдэхүүн
 - II.2.1 Малын тоо
 - II.2.2 Нийт сүргийн бүтэц
 - II.2.3 Иргэдийн хувийн малын тоо
 - II.2.4 Хээлтэгч мал
 - II.2.5 Төл бойжилт
 - II.2.6 Том малын зүй бусын хорогдол
 - II.2.7 Малын хээл хаялт, сувайралт
 - II.2.8 Хээлтэгч, хээлтүүлэгчийн тохироо
 - II.2.9 Малын хэрэглээний зарлага
 - II.2.10 Тэжээвэр амьтад
 - II.2.11 Малжуулалтын талаарх мэдээлэл
 - II.2.12 Худаг, усан сангийн тоо , усжуулалтын талаархи мэдээлэл

ГУРАВ. МАЛ СҮРГИЙН БЭЛЧЭЭРИЙН ДААЦ, ТЭЖЭЭЛИЙН НӨӨЦ

- III.1 Малын бэлчээрийн даац
- III.2 Тэжээлийн хүрэлцээ, хангамж

ДҮГНЭЛТ

ХАВСРАЛТУУД

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

- Хүснэгт 1. Хураасан ургац , ургамлын төрлөөр, сумаар
- Хүснэгт 2. Газар тариалангийн үйлдвэрлэл
- Хүснэгт 3. Малтай өрх, малчин өрхийн тоо, сумаар
- Хүснэгт 4. Малтай өрх, малчин өрх, малчдын тоо
- Хүснэгт 5. Малчдын ахуй соёлын үзүүлэлт
- Хүснэгт 6. Малын тоо /мян, тол/
- Хүснэгт 7. Малын тоо, сумаар, төрлөөр, мянган толгойгоор, 2018 он
- Хүснэгт 8. Малын тоо, сумаар
- Хүснэгт 9. Нийт сүрэгт таван төрлийн малын эзлэх хувь, төрлөөр
- Хүснэгт 10. Сүргийн насны ангилалын бүтэц, хувиар
- Хүснэгт 11. Сумдын мал сүргийн бүтэц, хонин толгойд шилжүүлсэн мянган толгойгоор
- Хүснэгт 12. Малтай өрхийн ам бүлийн тоо, тэдгээрийн малын тоо, 2000-2018 он, мянган толгойгоор
- Хүснэгт 13. Иргэдийн хувийн малын бүлэглэлт, 2015-2018 он
- Хүснэгт 14. Хээлтэгч малын тоо
- Хүснэгт 15. Төл бойжилт
- Хүснэгт 16. Том малын зүй бусын хорогдол
- Хүснэгт 17. Хээл хаясан болон сувайрсан эх малын тоо
- Хүснэгт 18. Нийт хээлтэгчид хээл хаяж, сувайрсан эх малын эзлэх хувь
- Хүснэгт 19. Хээлтүүлэгч малын тоо
- Хүснэгт 20. Нэг хээлтүүлэгчид ногдох хээлтэгч малын тоо
- Хүснэгт 21. Малын нийт хэрэглээний зарлага, мянган толгойгоор
- Хүснэгт 22. Оны эхний малд эзлэх хувь
- Хүснэгт 23. Хэрэглээний малын тоо, мянган толгойгоор
- Хүснэгт 24. Тэжээвэр амьтдын тоо
- Хүснэгт 25. Малжуулалтанд хамрагдсан өрхийн тоо, ам бүлийн тоо, малжуулалтаас авсан малын тоо, малжуулалтаар зарцуулсан хөрөнгө
- Хүснэгт 26. Шинээр гаргасан худгийн тайлан
- Хүснэгт 27. Засварласан худгийн тайлан
- Хүснэгт 28. Бэлчээрийн хүрэлцээ хангамж
- Хүснэгт 29. Бэлтгэсэн тэжээл, тн

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1. ДНБ-д хөдөө аж ахуйн салбарын нэмэгдэл өртгийн эзлэх хувь

Зураг 2. Малчин өрхийн тоо, нийт өрхөд малчин өрхийн эзлэх хувь, 2018 он

Зураг 3. Малчдын насны бүтэц

Зураг 4. Малчдын нийгэм, ахуйн нөхцлийг харуулах зарим үзүүлэлт

Зураг 3. 200 хүртлэх малтай өрхийн тоо.

Зураг 4. 1000-аас дээш малтай өрхийн тоо.

Зураг 5. Малын тоо, мян.тол /1940-2018 он/

Зураг 6. Малын тоо, мянган толгойгоор

Зураг 7. Аймгийн нийт малд сумдын малын эзлэх хувь

Зураг 8. Малын тоо, сумаар, 2018 он

Зураг 9. Мал сүргийн бүтэц, хувиар, таван төрлөөр

Зураг 10. 200 хүртэлх малтай өрхийн тоо, сумаар

Зураг 11. 1000-аас дээш малтай өрхийн тоо, сумаар

Зураг 12. Бойжуулсан төл, мянган толгойгоор

Зураг 13. Том малын зүй бусын хорогдол, тоогоор

Зураг 14. Малын хээл хаялт, сувайралт, мянган толгойгоор

ОРШИЛ

Дэлхийн олон улс орнуудын нэгэн адил манай улсын эдийн засгийн хөгжилд хөдөө аж ахуйн салбар нь ихээхэн чухал байр эзэлдэг салбарын нэг юм.

Хөдөө аж ахуйн салбарын үйл ажиллагаа нь бусад хүчин зүйлээс илүүтэйгээр байгаль цаг агаараас хамааралтай байх бөгөөд үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүн нь үндсэндээ хүн амын хүнсний хэрэглээ, боловсруулах үйлдвэрлэлийн болон үйлчилгээний салбарын түүхий эдийн хэрэглээг хангахад чиглэгдэж байдаг.

Энэ удаагийн танилцуулгад мал аж ахуй, газар тариалангийн салбарын 2018 оны төлөв байдлыг нэгтгэн тусгалаа. Манай улсын үндсэн хуулинд мал сүргийг үндэсний баялаг мөн гэж томъёолж, мал тооллогыг улсын хэмжээнд жил бүр зохион байгуулж, үр дүнг нь макро түвшинд хийгддэг тооцоо, судалгаанд ашиглаж, салбарын талаар удирдлагын шийдвэр гаргах мэдээллийн гол эх үүсвэр болгон ашиглаж байна. "Статистикийн тухай" Монгол Улсын хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх заалт, Монгол Улсын Засгийн газрын 2003 оны 224 дүгээр тогтоолын дагуу мал, тэжээвэр амьтад, тэжээлийн тооллогыг 2018 оны 12 сарын 7-ноос 17-ны өдрүүдэд улсын хэмжээнд зохион байгуулав.

Монгол Улсын Засгийн газраас малчдын тэтгэвэрт гарах насыг 5 жилээр багасгах талаар төрийн бодлого хэрэгжиж байгаатай холбоотойгоор хөдөө аж ахуй, нийгмийн салбарын төлөвлөлтөд нарийвчилсан тоо мэдээллийн хэрэгцээ бий болсон юм. Иймд ҮСХ-ны даргын 2017 оны 11 дүгээр сарын 23-ны өдрийн А/185 тоот тушаалаар баталсан тооллогын маягтад малчдын талаархи дэлгэрэнгүй мэдээлэл, эрчимжсэн мал ахуйтай холбоотой мэдээллийг шинээр нэмж тусгажээ. Өөрөөр хэлбэл мал аж ахуй эрхэлж буй малчин хүн бүрийн мэдээлэл статистикийн мэдээллийн санд орох болсноороо өмнөх жилүүдийн тооллогоос онцлог байлаа.

Энэхүү танилцуулгад мал тооллогын дүнг нэгтгэн дүгнэснээс гадна мал аж ахуйн салбарын бүтээгдэхүүн, бэлчээрийн даацын талаар тусгасан.

Манай аймгийн хөдөө аж ахуйн салбарын өнөөгийн байдалд дүгнэлт хийж, цаашид авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг боловсруулах, төлөвлөхөд энэхүү танилцуулга, судалгааны материал суурь мэдээлэл нь болно гэдэгт итгэж байна.

ТОВЧ ТАЙЛБАР, ТОДОРХОЙЛОЛТ

Малчин өрх. Жилийн 4 улирлын туршид малаа маллаж, малын ашиг шим тэдний амьжиргааны эх үүсвэр нь болж байгаа өрх.

Малтай өрх. Малчин өрхөөс гадна малыг ахуй амьдралдаа туслах чанарын үүрэгтэй өсгөн үржүүлдэг өрх.

Малчид. Жилийн 4 улирлын туршид мал аж ахуйг эрхэлж, малын ашиг шим нь тэдний амьжиргааны эх үүсвэр болж байгаа 16 ба түүнээс дээш насны хүмүүсийг хэлнэ.

Бодод шилжүүлэх коэффициент:

1 адуу, үхэр -1 бод 6 хонь - 1 бод

1 тэмээ - 1.5 бод 8 ямаа- 1 бод

Бог малд буюу хонин толгойд шилжүүлэх коэффициент:

1 тэмээ- 5 хонь 1 хонь - 1 хонь

1 адуу - 7 хонь 1 ямаа - 0.9 хонь

1 үхэр- 6 хонь

Нас гүйцсэн мал. Малын төрөл бүр дээр сүүлчийн 2 насны малыг хамруулна.

Тэмээ - 4 настай, 5 ба түүнээс дээш настай

Адуу - 3 настай, 4 ба түүнээс дээш настай

Үхэр - 2 настай, 3 ба түүнээс дээш настай

Бог мал - тухайн жилийн төл малаас бусад насны мал

Өсвөр насны мал - Тэмээ - өнгөрсөн жилийн төл, 2, 3 настай Адуу- Өнгөрсөн жилийн төл, 2 настай, Үхэр- Өнгөрсөн жилийн төл

Төл мал. Тухайн жилийн төлийг хэлнэ.

Бэлэн хээлтэгч. Малын төрөл бүр дээр сүүлийн 2 насны эм малыг хамруулна.

Малын тоо, толгойн өсөлт. Оны эцсийн малаас оны эхний малыг хасч гаргана. Харьцуулсан үзүүлэлтийг оны эцсийн малын тоог эхний малын тоонд харьцуулан 100-гаар үржүүлэн тооцно. Малын өсөлтийн орлого тал нь төл бойжилт, зарлага тал нь хэрэглээний зарлага, том малын зүй бус хорогдол болно.

Төллөлтийн хувь. Төллөсөн хээлтэгчийн тоог оны эхний хээлтэгчийн тоонд харьцуулан, 100 - гаар үржүүлнэ.

Бойжилтийн хувь.Бойжсон төлийн тоог нийт гарсан төлийн тоонд харьцуулан 100-гаар үржүүлнэ.

100 эхээс бойжуулсан төл. Бойжуулсан төлийн тоог оны эхний хээлтэгч малын тоонд харьцуулан 100-гаар үржүүлж тооцно.

Хээлтэгч, хээлтүүлэгчийн тохироо. Хээлтэгч малын тоог хээлтүүлэгч малын тоонд харьцуулан гаргана. 1 хээлтүүлэгчид ногдох хээлтэгчийн тооны норм нь:

Буур – 20-25 Бух – 35-45

Азарга- 12-15 Хуц, Ухна - 25-30

Малын зүй бус хорогдолд өвчний (халдвартай, халдваргүй) хорогдол, гэнэтийн аюулын (цас зуд, үер ус, гал түймэр, аянга цахилгаан зэрэг) хорогдол, бусад шалтгааны (малын хариулга, арчилгаа маллагаатай холбогдон гарсан) хорогдлыг оруулна.

Том малын зүй бус хорогдлын оны эхний малд эзлэх хувь. Зүй бусаар хорогдсон малын тоог оны эхний малын тоонд харьцуулан 100-гаар үржүүлж тооцно.

Малын хэрэглээний зарлага. Оны эхний малын тоон дээр бойжуулсан төлийг нэмж, том малын зүй бусын хорогдол, оны эцсийн малын тоог хасч гаргана.

Тэжээлийн нэгжид шилжүүлэх коэффициент. Бэлтгэсэн тэжээл нь илчлэг, чанарын байдлаараа харилцан адилгүй байдаг учраас нэг тэжээлийн нэгжид шилжүүлж

тэжээлийн хангамжийг гаргана. Үүний тулд:

Хадлан өвс - 0.45

Таримал тэжээл - 0.35, Даршны ургамал - 0.25

Гар тэжээл, хужир шүү - 1.0, Төмс ногооны хаягдал - 0.22

Үр тарианы хаягдал - 0.9, Лай - 0.4

Сүрэл - 0.25 гэсэн итгэлцүүрүүдийг ашиглан тэжээлийн нэгжид шилжүүлнэ.

Малын тэжээлийн ангилал. Малын тэжээлийг ургамлын гаралтай, амьтны гаралтай, эрдэс тэжээлийн гаралтай гэж ангилна.

• Ургамлын гаралтай тэжээлд өвс, сүрэл, үр тариа, буурцгийн төрлийн ургамал багтах бөгөөд бүдүүн, хүчит, шүүст тэжээл гэж ангилна.

1. Бүдүүн тэжээл- өвс, сүрэл, нэг наст ба олон наст өвс орно.

2. Хүчит тэжээл- үр тариа, үр тарианы хаягдал, вандуй, буурцаг орно.

3. Шүүст тэжээл- Бүх төрлийн дарш, төмс ногооны хаягдал орно.

• Амьтны гаралтай тэжээлд яс, цусны гурил зэрэг орно.

• Эрдэс тэжээлд давс, хужир шүү орно.

Тариалангийн талбай гэж хөдөө аж ахуйн таримал ургамлыг тариалсан талбайг хэлнэ. Тариалангийн талбайг тариалсан талбай, хураасан талбай, өнжөөсөн талбай, уринш боловсруулсан талбай гэж ангилна.

Тариалсан талбай гэж тухайн жилд үр суулгасан газрын нийт талбайн хэмжээ юм.

Хураасан талбай гэж тухайн жилд ургацыг хурааж авсан газрын нийт талбайн хэмжээ юм.

Га-гийн ургац гэж талбайн нэг нэгжээс /1 га-гаас/ авах газар тариалангийн бүтээгдэхүүний /ургацын/ хэмжээ бөгөөд га-гийн ургацыг тодорхойлохдоо нэг төрлийн ургамлын тариалсан талбайгаас хураан авсан бүх ургацыг тэр талбайн нийт хэмжээнд харьцуулж тодорхойлно. / 1тн=10цн=1000кг /

Нийт ургац нь тухайн жилд газар тариалангийн үйлдвэрлэл эрхэлж үйлдвэрлэсэн нийт бүтээгдэхүүний хэмжээ, өөрөөр хэлбэл, тариалсан бүх талбайгаас хураан авсан үр тариа, төмс, хүнсний ногоо, жимс жимсгэнэ, малын тэжээл, техник, тосны ургамал зэрэг ургамал тус бүрийн төрлөөр нэмж гаргасан нийт ургацын хэмжээ болно.

Эдийн засгийн бүсэд:

Баруун бүс - Баян-Өлгий, Говь-Алтай, Ховд, Увс, Завхан

Хангайн бүс - Баянхонгор, Булган, Архангай, Өвөрхангай, Орхон, Хөвсгөл аймаг

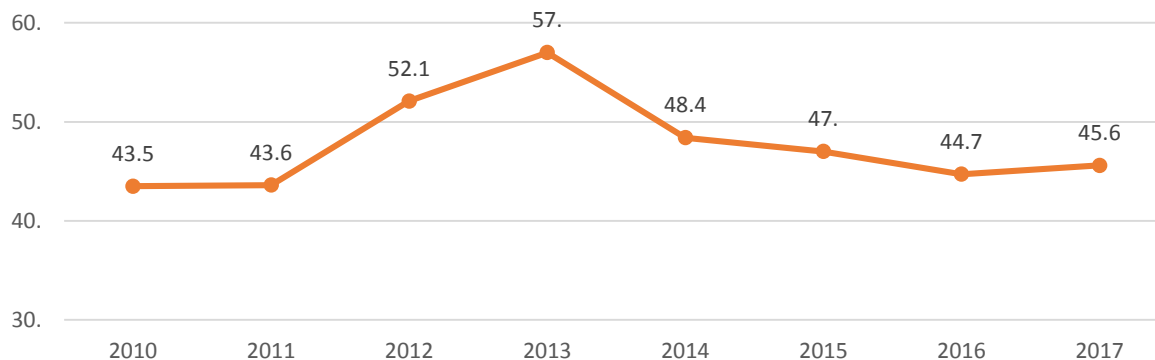
Төвийн бүс - Говьсүмбэр, Дорноговь, Дундговь, Өмнөговь, Сэлэнгэ, Төв, Дархан-Уул аймаг

Зүүн бүс - Хэнтий, Дорнод, Сүхбаатар аймаг

Улаанбаатар бүс - Улаанбаатар хот

НЭГ. ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН САЛБАРЫН БҮТЭЭГДЭХҮҮН ҮЙЛДВЭРЛЭЛТ**I.1 Мал аж ахуйн салбарын эдийн засагт эзлэх байр суурь**

Хөдөө аж ахуйн салбарын 2017 оны нэмэгдэл өртөг аймгийн ДНБ-ий 45.6 хувийг эзэлж, өмнөх оныхоос 1.1 пунктээр нэмэгдсэн байна.

ЗУРАГ 1. ДНБ-Д ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН САЛБАРЫН НЭМЭГДЭЛ ӨРТГИЙН ЭЗЛЭХ ХУВЬ

Мал аж ахуйн голлох үйлдвэрлэл болох бойжуулсан төлийн тоо 2018 онд 919.02 мянга болж өмнөх оныхоос 29.7 хувиар буурсан байна.

I.2 Газар тариалангийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлт**ХҮСНЭГТ 1. ХУРААСАН УРГАЦ , ургамлын төрлөөр, сумаар**

Сум	Үр тариа, тн					Төмс, тн				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Бүгд	475.4	514.1	525.3	324.1	294.1	510.2	652.6	633.1	831.4	1218.9
Есөнбулаг	14.5	56	20.7	43.6	26.6	136.4	136.3	162	118.7	146.4
Алтай	0	0				11.5	2.1	8	12.9	13.5
Баян-Уул	0	0				2.8	5.1	8.3	2.3	7.2
Бигэр	4.4	6.9	2.64	1.5	1.2	22.5	5.4	8.8	7.5	1.6
Бугат	4.1	5.5	1	6.0	3	16.3	130	35	30.0	15.5
Дарив	2	0.7	0.07	3.5	2.5	1.5	2.4	0.75	2.5	0.9
Дэлгэр	1.3	0		0.0	1	14	15.6	24.4	6.2	17.5
Жаргалан	2.3	2	3			6.1	9.3	25.2	8.0	2.5
Тайшир	17.4	13.7	30.4	34.5	54.5	6	2	16	56.6	5.0
Тонхил	0	0				10	10.5	17.5	9.0	12.0
Төгрөг	4	4.2	7	13.5	12	24	46.9	24	18.1	27.0
Халиун	5.7	11.5	10.5	6.0	13.76	40.1	50.4	60	326.0	602.2
Хөхморьт	0	0				1	0.7	1.5	0.6	5.0
Цогт	245	180	190	20.0	76.6	25	30	51	60.0	187.0
Цээл	0	0				5	1.4	19.3	22.7	17.3
Чандмань	172.5	231.6	122	145.5	66	90	122	52.3	52.3	16.8
Шарга	2.2	2	138	50.0	36.9	97.5	78	95	95.0	136.5
Эрдэнэ	0	0				0.5	4.5	24	3.0	5.0

ХҮСНЭГТ 1. ХУРААСАН УРГАЦ , ургамлын төрлөөр, сумаар /үргэжлэл/

Сум	Хүнсний ногоо, тн					Тэжээлийн ургамал, тн				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Бүгд	336.7	386.4	468.8	371.1	695.2	1049	1159	1479	1577	1693
Есөнбулаг	88	102.9	101.4	74.9	87.3	71.4	45	48.1	67.8	69.7
Алтай	8.1	0.8	3.9	4.8	4.5	0	0	6.5	1.5	
Баян-Уул	1.8	0.9		0.7	1.8	0	30	20		11
Бигэр	11	7.4	4.1	1.7	3.7	354.7	390	486.5	126.6	395
Бугат	11.3	38.5	12.3	30.4	20.5	344	330	229.5	60	14
Дарив	0.9	0.2	0.8	0.9	0.8	0	0.8	0.11	1	1
Дэлгэр	47.7	15.1	83.74	14.3	46.5	5.5	11.5	22	5	19.7
Жаргалан	4	4.4	3.95	8.8	1.6	19.3	30	40	17.5	0
Тайшир	2.4	1.2	7.35	0.8	2.3	0	0	115	90	145
Тонхил	4.8	5	5.5	3.6	8.0	0	0	0.5		
Төгрөг	12.4	34.3	26.5	15.0	20.0	6.5	8	2	12	11.5
Халиун	22.8	65	54.9	75.3	68.3	5	6	105	32.1	0.8
Хөхморьт	2	0.9	1.7	2.8	11.0	0	2			
Цогт	13	30	75.3	40.8	280.8	0	23	10	150	450
Цээл	0	0.1	18.05	16.9	28.4	2	19	2.3	62.8	60
Чандмань	59.5	51.5	28.3	8.3	1.2	234.5	264	376.5	931	493.5
Шарга	47	28.2	35	70.0	107.5	6	0	15	20	22.2
Эрдэнэ	0.2	0	6	1.0	1.1	0	0			

ХҮСНЭГТ 2. ГАЗАР ТАРИАЛАНГИЙН ҮЙЛДВЭРЛЭЛ

	2015	2016	2017	2018	2018/2017
Өвс, хадлан, тн	5912.8	5169.3	7568.2	7481.3	98.9
Гар тэжээл, тн	190.9	283.2	533.3	750.3	140.7
Хужир, шүү, тн	1848.8	2879.5	3727.4	4535.5	121.7

Тайлант онд 7481.3 тн өвс хадлан, 750.3 тн гар тэжээл, 4535.5 тн хужир шүү болон бусад тэжээл бэлтгэсэн мэдээг өмнөх онтой харьцуулахад бэлтгэсэн өвс 1.1 хувиар буурсан бол гар тэжээл 40.7 хувиар, хужир шүү 21.7 хувиар ихийг хураан авсан байна.

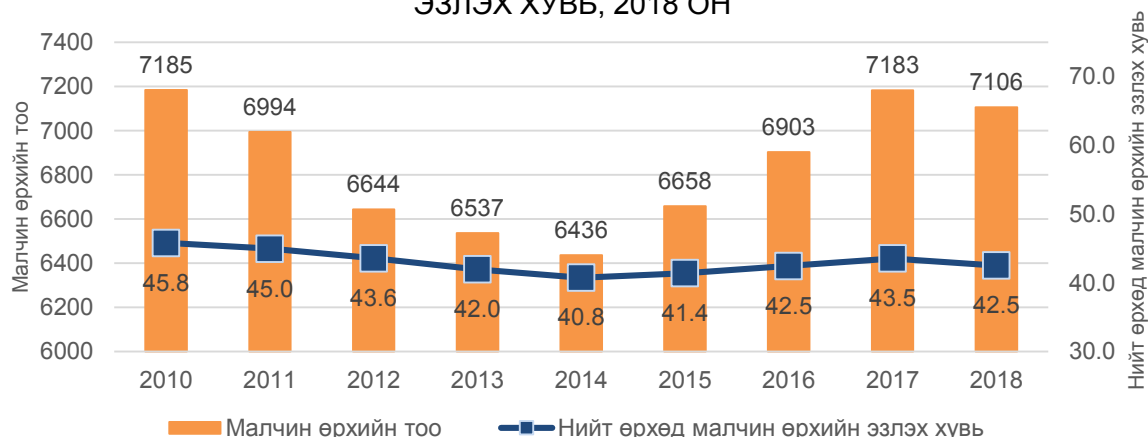
ХОЁР. МАЛ ТООЛЛОГЫН ДҮН

II.1 Малтай өрх болон малчин өрх, малдчын тоо, тэдний ахуйн зарим үзүүлэлт

II.1.1 Малтай өрх, малчин өрхийн тоо

Аймгийн хэмжээний нийт өрхөд малчин өрхийн эзлэх хувийг авч үзвэл, 2010 онд 34.7 хувийг, 2015 онд 41.4 хувийг эзэлж байсан бол 2018 онд 42.5 хувийг эзэлж байна. 2010-2014 онд аймгийн нийт өрхөд малчин өрхийн эзлэх хувь жил бүр буурч, 40.8 хувьд хүрсэн бол 2014- 2018 онуудад харьцангуй нэмэгдэж , дунджаар 42.1 хувийг эзэлж байна.

ЗУРАГ 2. МАЛЧИН ӨРХИЙН ТОО, НИЙТ ӨРХӨД МАЛЧИН ӨРХИЙН ЭЗЛЭХ ХУВЬ, 2018 ОН

ХҮСНЭГТ 3. МАЛТАЙ ӨРХ, МАЛЧИН ӨРХИЙН ТОО, сумаар

Сум	Малтай өрхийн тоо				Малчин өрхийн тоо			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Бүгд	9 602	9 932	10 180	10 315	6 658	6 903	7 183	7 106
Есөнбулаг	700	800	839	833	378	489	450	445
Алтай	299	305	308	316	225	227	228	232
Баян-Уул	707	704	701	701	502	499	512	488
Бигэр	537	555	566	570	405	429	429	411
Бугат	480	477	488	499	268	257	300	287
Дарив	444	447	453	442	266	269	269	240
Дэлгэр	689	719	751	776	499	509	485	485
Жаргалан	448	450	461	467	345	352	357	354
Тайшир	341	373	383	401	229	263	313	326
Тонхил	547	563	573	571	326	331	369	379
Төгрөг	484	488	504	495	332	337	332	333
Халиун	609	629	648	666	480	498	531	529
Хөхморьт	595	615	619	619	403	418	406	405
Цогт	808	835	855	888	633	628	653	645
Цээл	471	473	488	501	318	322	331	346
Чандмань	497	516	534	541	343	361	429	432
Шарга	466	482	486	491	358	361	395	405
Эрдэнэ	480	501	523	538	348	353	394	364

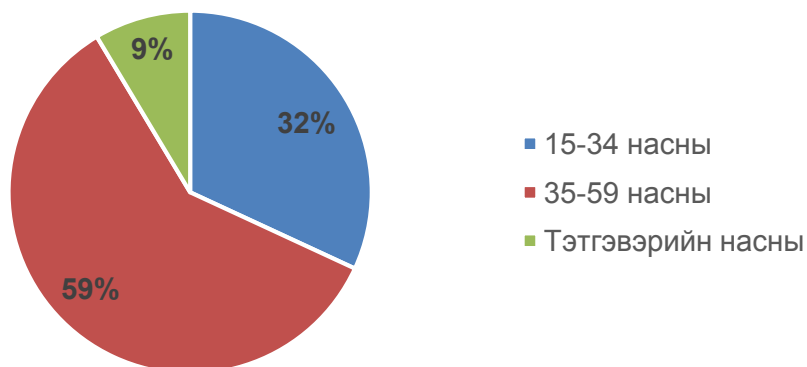
II.1.2 Малчдын тоо, насны бүлэг

2018 оны жилийн эцэст тус аймагт малтай 10315 өрх тоологдсны 7106 өрх буюу 68.9 хувь нь малчин өрх, 3209 өрх буюу 31.1 хувь нь малыг амьдрал ахуйдаа туслах чанартайгаар өсгөн үржүүлж буй мал бүхий өрх байна. Өмнөх онтой харьцуулахад малтай өрх 135-р буюу 1.3 хувиар өссөн бол малчин өрх 77-р буюу 1.1 хувиар буурчээ. Малчин өрхийн ам бүлийн тоо нь 26.8 мянга болж нэг өрхийн ам бүлийн тоо дунджаар 4 байна.

ХҮСНЭГТ 4. МАЛТАЙ ӨРХ, МАЛЧИН ӨРХ, МАЛЧДЫН ТОО

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Малтай өрх	9505	9246	9264	9395	9428	9602	9932	10180	10315
Малчин өрх	7185	6994	6644	6537	6436	6658	6903	7183	7106
Малчдын тоо	14776	13889	13311	13118	12949	13294	13691	12919	12391
Үүнээс:									
15-34 насны	6372	5684	5191	4896	4586	4726	4634	4283	3957
35-59 насны	6659	6587	6792	6917	7189	7333	7741	7423	6994
Тэтгэвэрийн насны	1745	1618	1328	1305	1174	1235	1316	1213	1440
Нийт малчдаас эмэгтэй	6725	6391	6459	6301	6216	6268	6451	5757	5404
Малчин нэг өрхөд ноогдох малын тоо	157	196	288	340	401	439	506	466	430

ЗУРАГ 3. МАЛЧДЫН НАСНЫ БҮТЭЦ

Мал аж ахуйн салбарт ажиллаж буй малчдын тоо 2010 оноос жилд дунджаар 2.18 хувиар буурсан байна. 2018 онд малчдын тоо 12391 болсон нь өмнөх оноос 4.1 хувиар буюу 528 хүнээр буурсан байна. Нийт малчдын 5404 буюу 43.6 хувийг эмэгтэйчүүд эзэлж байна. Насны бүлгээр авч үзвэл 32 хувь нь 15-34 насны, 59 хувь нь 35-59 насны, 9 хувь тэтгэвэрийн насны хүмүүс байна.

Малчин нэг өрхөд 430, малтай нэг өрхөд 340 толгой мал ногдож байгаа нь улсын дунджаас малчин өрхийнх 39, малтай өрхийнх 52 толгой малаар олон байна.

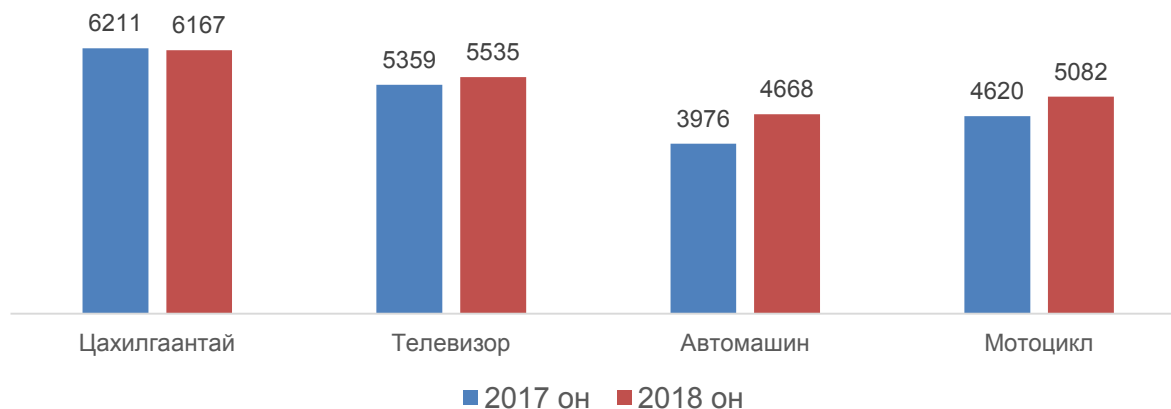
II.1.3 Малчдын ахуйн зарим үзүүлэлт

2018 оны мал тооллогоор аймгийн нийт малчин өрхийн 86.8 хувь нь цахилгаан эх үүсвэртэй, 77.9 хувь нь телевизортой, 65.6 хувь нь автомашинтай, 61.5 хувь нь мотоциклтэй, 98.9 хувь гар утас хэрэглэдэг гэсэн үр дүн гарчээ. Нийт өрхийн дүнд эзлэх хувийг өмнөх онтой харьцуулахад цахилгаан эх үүсвэртэй өрхийн тоо 0.3 пункт, телевизортой өрхийн тоо 3.3 пунктээр өссөн бол малчин өрхийн мотоциклын тоо 462, автомашины тоо 692 ширхгээр тус тус өссөн.

ХҮСНЭГТ 5. МАЛЧДЫН АХУЙ СОЁЛЫН ҮЗҮҮЛЭЛТ

Төрөл	Өрхийн тоо			2018 2017	Малчин өрхийн дүнд эзлэх хувь			өсөлт бууралт (пунктээр)
	2016	2017	2018		2016	2017	2018	
Нийт малчин өрх	6903	7183	7106	98.9				
Цахилгааны эх үүсгүүр	6128	6211	6167	99.3	88.8	86.5	86.8	0.3
Нарны	6079	6163	6048	98.1	88.1	85.8	85.1	-0.7
Салхины	6	11	9	81.8	0.1	0.2	0.1	0.0
Бага оврын цахилгаан	16	9	17	188.9	0.2	0.1	0.2	0.1
Төвлөрсөн систем	36	49	109	222.4	0.5	0.7	1.5	0.9
Сансарын антенн	4989	5051	5164	102.2	72.3	70.3	72.7	2.4
Телевизор		5359	5535	103.3	0.0	74.6	77.9	3.3
Радио	2620	2785	2809	100.9	38.0	38.8	39.5	0.8
Оёдлын машин	3929	3487	3717	106.6	56.9	48.5	52.3	3.8
Хөлдөөгч		1120	1549	138.3	0.0	15.6	21.8	6.2
Угаалгын машин		953	1106	116.1	0.0	13.3	15.6	2.3
Компьютер (Зөөврийн, суурин)		46	56	121.7	0.0	0.6	0.8	0.1
Гар аргаар хийсэн эсгий	19	42	44	104.8	0.3	0.6	0.6	0.0

ЗУРАГ.4 МАЛЧДЫН НИЙГЭМ, АХУЙН НӨХЦЛИЙГ ХАРУУЛАХ ЗАРИМ ҮЗҮҮЛЭЛТ

II.2. Малын тоо, түүний бүтэц, бүрэлдэхүүн

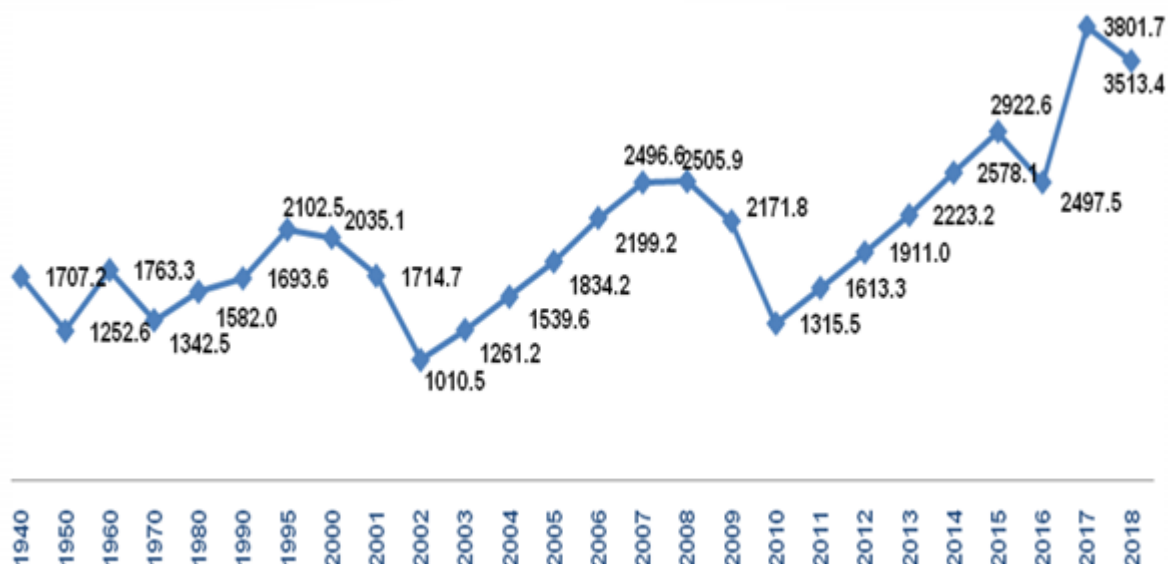
II.2.1 Малын тоо

Нийт мал сүргийн тоо 1970-2018 онд жилд дунджаар 2 хувиар өссөөр, 2018 оны жилийн эцэст малын тоо 3513.4 мянган толгойд хүрсэн байна. Нийт малын тоо өмнөх оноос 7.6 хувь буюу 288.3 мянган толгойгоор буурсан. Мал сүргийн тоо таван төрөл дотор адуу 5.1 хувь, тэмээ 4.1 хувь, өссөн бол ямаа 6.8 хувь, хонь 11.5 хувь, үхэр 0.2 хувиар тус тус буурсан байна.

ХҮСНЭГТ 6. МАЛЫН ТОО /мян.тол /

Төрөл	2016	2017	2018	2018/2017	
				хувь	зөрүү
Бүгд	3497.5	3801.7	3513.4	92.4	-288.3
Тэмээ	38.5	42.0	43.7	104.1	1.7
Адуу	106.8	123.7	130.0	105.1	6.3
Үхэр	71.1	85.4	85.2	99.8	-0.2
Хонь	1107.1	1194.6	1057.7	88.5	-136.9
Ямаа	2173.9	2356.0	2196.8	93.2	-159.2
Бүгд	692.0	765.6	731.6	95.6	-34.0
Тэмээ	57.8	62.9	65.5	104.1	2.6
Адуу	106.8	123.7	130.0	105.1	6.3
Үхэр	71.1	85.4	85.2	99.8	-0.2
Хонь	184.5	199.1	176.3	88.5	-22.8
Ямаа	271.7	294.5	274.6	93.2	-19.9

ЗУРАГ 5. МАЛЫН ТОО, мян.тол /1940-2018 он/

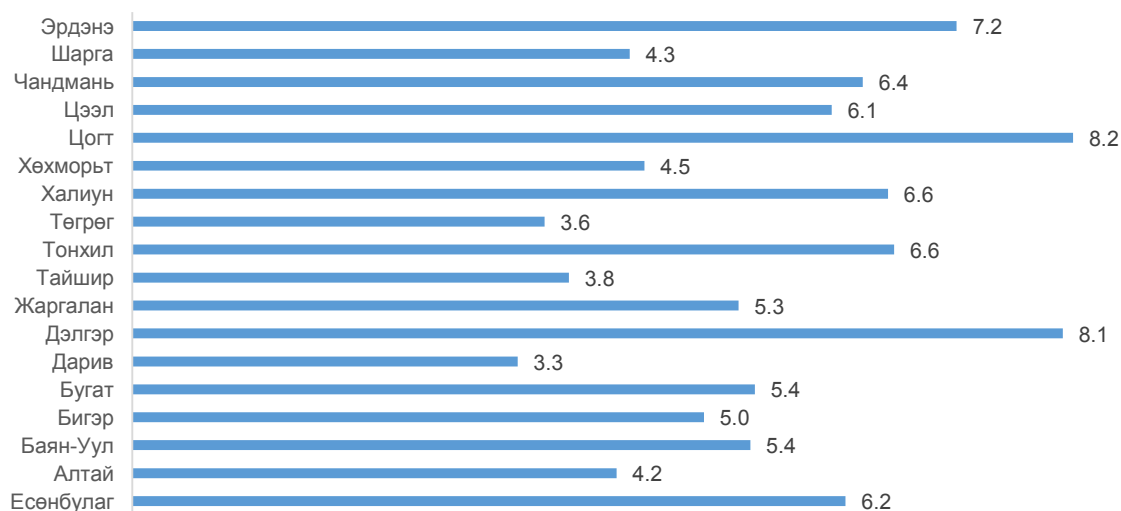

Аймгийн малын тооны олон жилийн динамикийг харахад түүний өөрчлөлтөд нийгмийн өөрчлөлтөөс гадна цаг агаарын хүчин зүйл ихээхэн нөлөөлж байсан байна. 1990-ээд оны эхээр мал хувьчилсаны дараа малын тооны тодорхой өсөлт гарсан боловч 2001, 2002, 2009, 2010, 2016, 2018 оны өвөл-хаврын зуд малын тоог ихээхэн бууруулсан байна. Энэ хандлага тэмээнээс бусад 4 төрлийн малд ажиглагдсан бөгөөд зудны дараа түргэн өсөлттэй хонь, ямаа хурдан өссөн байна. Харин тэмээн сүргийн хувьд 1990 оноос хойш буурч, 1995-2008 он хүртэл тогтвортой байсан бол 2009 оноос бага зэрэг өсөх хандлага ажиглагдаж байна. Сүүлийн жилүүдэд ноолуурын үнийн өсөлтөөс шалтгаалан ямаагаа түлхүү өсгөх хандлага байна.

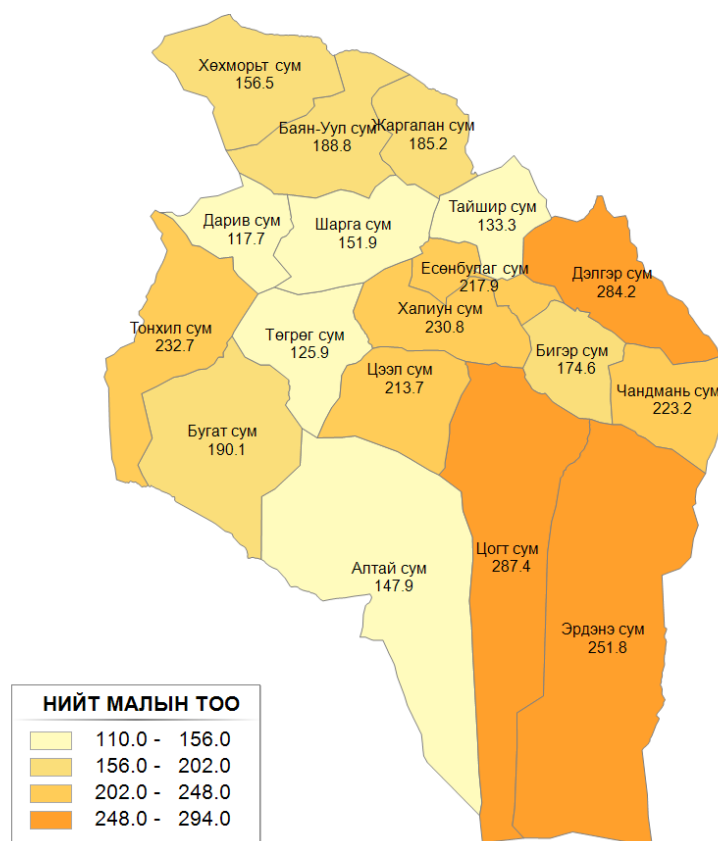
ХҮСНЭГТ 7. МАЛЫН ТОО, СУМААР, ТӨРЛӨӨР, МЯНГАН ТОЛГОЙГООР, 2018 он

Сум	Малын тоо	Адуу	Үхэр	Тэмээ	Хонь	Ямаа
Дүн	3513365	129999	85225	43670	1057674	2196797
Есөнбулаг	217 869	9 422	6 516	1 122	70 713	130 096
Алтай	147 936	3 585	2 853	2 740	27 277	111 481
Баян-Уул	188 750	8 248	4 785	1 812	68 970	104 935
Бигэр	174 568	5 834	6 757	2 215	41 080	118 682
Бугат	190 114	5 523	2 657	1 708	58 435	121 791
Дарив	117 679	6 567	3 511	1 568	41 461	64 572
Дэлгэр	284 175	9 143	6 042	2 791	97 952	168 247
Жаргалан	185 154	5 937	5 874	1 139	63 842	108 362
Тайшир	133 345	5 251	4 117	644	49 261	74 072
Тонхил	232 660	12 098	4 960	533	108 667	106 402
Төгрөг	125 940	6 972	2 739	5 564	36 773	73 892
Халиун	230 804	8 876	6 581	3 822	66 542	144 983
Хөхморьт	156 457	12 001	5 791	3 557	51 329	83 779
Цогт	287 364	5 938	6 593	3 203	71 268	200 362
Цээл	213 656	7 707	5 247	1 752	46 474	152 476
Чандмань	223 157	6 804	3 668	1 464	76 393	134 828
Шарга	151 941	5 055	4 717	5 339	30 091	106 739
Эрдэнэ	251 796	5 038	1 817	2 697	51 146	191 098

ЗУРАГ 7. АЙМГИЙН НИЙТ МАЛД СУМДЫН МАЛЫН ЭЗЛЭХ ХУВЬ /2018 он/

ЗУРАГ 8. МАЛЫН ТОО, сумаар, 2018 он

2018 оны жилийн эцэст тоологдсон малын тоогоор эхний байруудад Цогт сум 287.4, Дэлгэр сум 284.2, Эрдэнэ сум 251.8, Тонхил сум 232.7, Халиун сум 230.8 мянган толгой малтай тэргүүлж байна.

ХҮСНЭГТ 8. МАЛЫН ТОО, сумаар

Сум	Малын тоо				2018/2017
	2015	2016	2017	2018	
Бүгд	2922571	3497492	3801651	3513365	Хувь
Есөнбулаг	164719	209610	223744	217869	97.4
Алтай	85835	106433	134765	147936	109.8
Баян-Уул	202739	245497	232089	188750	81.3
Бигэр	149155	173436	194444	174568	89.8
Бугат	121349	150948	178720	190114	106.4
Дарив	164559	194413	172056	117679	68.4
Дэлгэр	236000	261217	287930	284175	98.7
Жаргалан	139620	165991	191599	185154	96.6
Тайшир	98480	118192	132154	133345	100.9
Тонхил	201809	240137	269886	232660	86.2
Төгрөг	134794	156849	174258	125940	72.3
Халиун	204958	240824	247833	230804	93.1
Хөхморьт	122465	153372	160598	156457	97.4
Цогт	222601	277604	307558	287364	93.4
Цээл	165880	192292	213628	213656	100.0
Чандмань	164567	199180	228507	223157	97.7
Шарга	138038	161683	171439	151941	88.6
Эрдэнэ	205003	249814	280443	251796	89.8

II.2.2 Нийт сүргийн бүтэц

Нийт сүрэгт таван төрлийн малын эзлэх хувийн жинг 2018 оны байдлаар авч үзвэл, ямаа 62.5 хувь, хонь 30.1 хувь, үхэр 2.4 хувь, адуу 3.7 хувь, тэмээ 1.2 хувийг эзэлж байна. 1970 оноос хойш 48 жилийн хугацаанд тэмээний тоо толгой 15.3 хувиар буурсан байхад ямааны тоо толгой 5.3 дахин нэмэгджээ. Сүүлийн 48 жилийн хугацаанд мал сүргийн бүтэц хэрхэн өөрчлөгдсөнийг авч үзэхэд, ямааны эзлэх хувь 31.4 пунктээр өсөж, харин хониных 23.8 пункт, үхрийнх 2.6 пункт, тэмээнийх 2.6 пункт, адууных 2.5 пунктээр буурчээ.

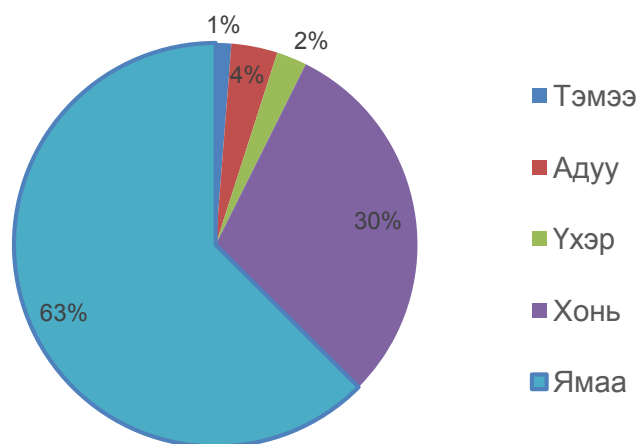
Малын тоо толгой сүүлийн жилүүдэд нэмэгдсэнээс гадна таван төрлийн малын харьцаа, сүргийн бүтцэд томоохон өөрчлөлт гарсан байна. 1970оны улсын мал тооллогын үр дүнгээс үзэхэд сүрэгт бод мал дунджаар 15 хувь, бог мал дунджаар 85 хувийг эзэлдэг байсан бол 2018 оны байдлаар бод мал дунджаар 7.3 хувь, бог мал дунджаар 92.6 хувийг эзлэх болж, бод малын хувийн жин 7.7 пунктээр буурч, бог малынх 7.6 пунктээр нэмэгджээ.

Манай улсын хонь, ямааны харьцаа 1990 он хүртэл 75:25 буюу 3 хонинд нэг ямаа ногдож байсан. Бог малд хонь 75.0 орчим хувь, ямааны тоо 25.0 орчим хувь байхад сүргийн бүтцэд болон малын бэлчээр ашиглалтад зохистой байсан уламжлалт харьцаа алдагдсаар 25 орчим жил болж байна.

ХҮСНЭГТ 9. НИЙТ СҮРЭГТ ТАВАН ТӨРЛИЙН МАЛЫН ЭЗЛЭХ ХУВЬ, төрлөөр

Төрөл	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Тэмээ	1.9	1.6	1.5	0.9	1.3	1.9	1.1	1.1	1.2
Адуу	2.9	2.9	2.9	2.9	3	3	3.1	3.3	3.7
Үхэр	1.4	1.4	1.6	1.8	1.9	2	2	2.2	2.4
Хонь	30.1	28.6	30.2	30.5	30.9	31.1	31.6	31.4	30.1
Ямаа	63.7	65.6	63.8	63.4	62.9	62.6	62.2	62.0	62.5

ЗУРАГ 9. МАЛ СҮРГИЙН БҮТЭЦ, таван төрлөөр /2018 он/

ХҮСНЭГТ 10. СҮРГИЙН НАСНЫ АНГИЛАЛЫН БҮТЭЦ, хувиар

	Төл, өсвөр насны			Ажлын ба бэлтгэлийн насны эр			Хээлтэгч			Хээлтүүлэгч		
	2017	2018	2018-2017	2017	2018	2018-2017	2017	2018	2018-2017	2017	2018	2018-2017
ДҮН	30.5	19.7	-10.8	29.1	34.9	5.8	39.8	44.7	4.9	0.6	0.7	0.1
Тэмээ	36.8	37.1	0.3	28.7	28.2	-0.5	33.4	33.7	0.3	1.1	1.1	0
Адуу	36.6	33.4	-3.2	29.4	30.6	1.2	30	31.8	1.8	4	4.2	0.2
Үхэр	44.1	41.3	-2.8	17.4	18	0.6	36.7	39	2.3	1.8	1.7	-0.1
Хонь	32.1	20.5	-11.6	26	32.2	6.2	41.4	46.7	5.3	0.5	0.6	0.1
Ямаа	28.7	17.3	-11.4	31.1	37.3	6.2	39.8	45	5.2	0.4	0.4	0

ХҮСНЭГТ 11. СУМДЫН МАЛ СҮРГИЙН БҮТЭЦ, хонин толгойд шилжүүлсэн мянган толгойгоор

Сум	Хонин толгойд шилжүүлсэн					
	Бүгд 4674.5	Тэмээ 218.4	Адуу 910.0	Үхэр 511.4	Хонь 1057.7	Ямаа 1977.1
Есөнбулаг	298.5	5.6	66.0	39.1	70.7	117.1
Алтай	183.5	13.7	25.1	17.1	27.3	100.3
Баян-Уул	258.9	9.1	57.7	28.7	69.0	94.4
Бигэр	240.3	11.1	40.8	40.5	41.1	106.8
Бугат	231.2	8.5	38.7	15.9	58.4	109.6
Дарив	174.5	7.8	46.0	21.1	41.5	58.1
Дэлгэр	363.6	14.0	64.0	36.3	98.0	151.4
Жаргалан	243.9	5.7	41.6	35.2	63.8	97.5
Тайшир	180.6	3.2	36.8	24.7	49.3	66.7
Тонхил	321.5	2.7	84.7	29.8	108.7	95.8
Төгрөг	196.3	27.8	48.8	16.4	36.8	66.5
Халиун	317.8	19.1	62.1	39.5	66.5	130.5
Хөхморьт	263.3	17.8	84.0	34.7	51.3	75.4
Цогт	348.7	16.0	41.6	39.6	71.3	180.3
Цээл	277.9	8.8	53.9	31.5	46.5	137.2
Чандмань	274.7	7.3	47.6	22.0	76.4	121.3
Шарга	216.5	26.7	35.4	28.3	30.1	96.1
Эрдэнэ	282.8	13.5	35.3	10.9	51.1	172.0

II.2.3 Иргэдийн хувийн малын тоо

2018 онд аймгийн хэмжээгээр аминдаа малтай 10315 өрхийн малын тоо энэ онд 3505.4 мянган хүрсэн нь нийт малын 99.8 хувийг эзэлж байна. Энэ нь өмнөх оноос 7.6 хувь буюу 287.8 мянган толгой малаар буурсан байна.

ХҮСНЭГТ 12. МАЛТАЙ ӨРХИЙН АМ БҮЛИЙН ТОО, ТЭДГЭЭРИЙН МАЛЫН ТОО, мянган толгойгоор, 2000-2018 он

Он	Өрхийн тоо	Бүгд	Үүнээс				
			Тэмээ	Адуу	Үхэр	Хонь	Ямаа
2000	12581	2006.6	31.4	91.2	59.3	831.9	992.7
2001	11736	1696.7	28.0	74.7	39.4	683.3	871.2
2002	10330	1004.3	22.0	34.9	16.4	355.4	575.5
2003	10160	1253.5	23.7	40.3	19.7	398.9	770.9
2004	10106	1532.4	24.3	47.0	24.6	479.9	956.6
2005	10159	1825.9	24.8	54.2	30.4	584.6	1131.8
2006	10411	2190.8	25.9	62.5	37.4	700.1	1364.9
2007	10448	2478.5	27.3	71.4	42.3	772.4	1565.2
2008	10606	2497.3	26.9	73.6	41.8	766.1	1588.8
2009	10200	2165.6	26.8	65.8	36.2	691.9	1344.8
2010	9505	1313.6	24.3	38.7	18.3	395.2	837.0
2011	9246	1609.8	25.2	46.5	21.9	460.6	1055.6
2012	9264	1907.1	28.1	55.0	29.3	576.9	1217.8
2013	9395	2219.2	30.4	65.2	39.3	677.8	1406.5
2014	9428	2572.4	32.7	76.6	49.3	796.2	1617.6
2015	9602	2915.8	34.7	88.2	58.6	907.0	1827.3
2016	9932	3491.6	38.5	106.7	70.8	1105.1	2170.5
2017	10180	3793.2	41.9	123.5	84.8	1191.6	2351.6
2018	10315	3505.4	43.6	129.8	84.6	1054.8	2192.6

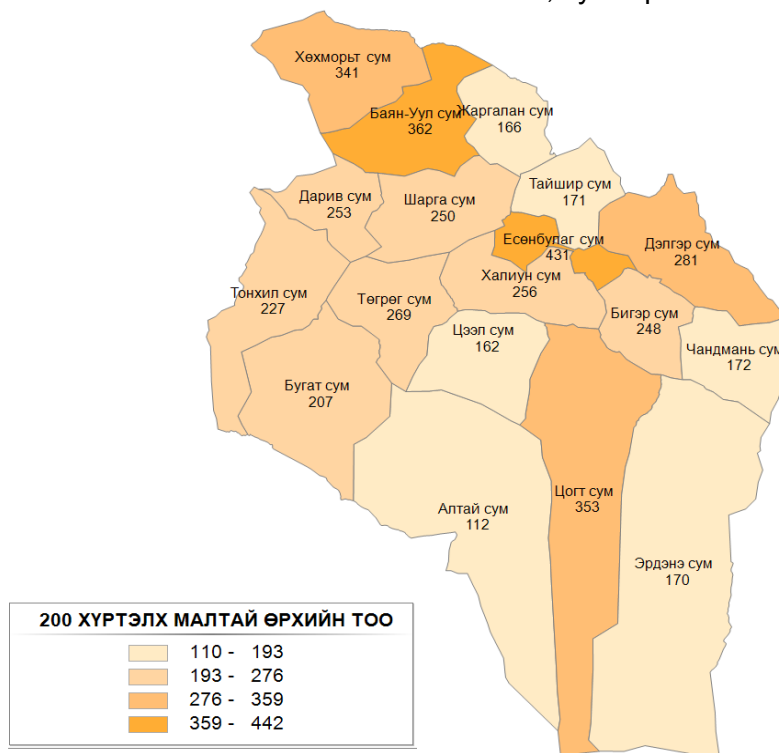
ХҮСНЭГТ 13. ИРГЭДИЙН ХУВИЙН МАЛЫН БҮЛЭГЛЭЛТ, 2015-2018 он

Бүлэг	Малтай өрхийн тоо				Малын тоо			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Дүн	9602	9932	10180	10315	2915840	3491568	3793284	3505378
10 хүртэлх	144	121	118	142	906	742	763	964
11-30	498	424	390	499	10710	9 241	8455	10635
31-50	562	521	492	552	23020	21 502	20560	23051
51-100	1268	1081	1055	1163	95116	81 090	78974	87734
101-200	2114	2027	1947	2075	314469	301 454	290121	309617
201-500	3262	3415	3584	3547	1047884	1103929	1174038	1157494
501-999	1334	1697	1848	1782	894785	1148091	1265769	1211018
1000-1499	357	540	626	473	407818	625733	726197	547022
1500-2000	49	78	90	59	82559	130512	151058	99177
2001-с дээш	14	28	30	23	38573	69274	77349	58666

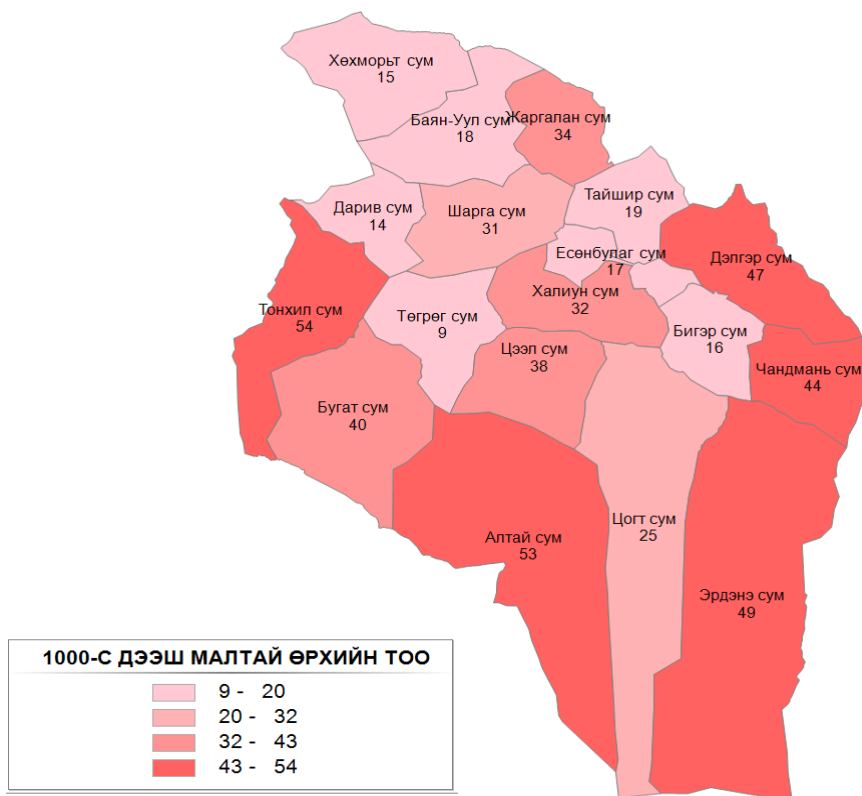
2018 онд малтай нийт өрхийн 22.8 хувь нь 100 хүртэл малтай, 54.5 хувь нь 101-500 хүртэл малтай, 17.3 хувь нь 501-999 хүртэл малтай өрх эзэлж байгаа бол үлдсэн 5.4

хувийг нь 1000- аас дээш малтай өрх эзэлж байна. 1500-2000 хүртэл малтай өрх 59, 2000 дээш малтай өрх 23 байна. 100-аас дээш малтай өрхийн тоо 2018 онд 7959 болж урьд оноос 2 хувиар буюу 166 өрхөөр буурч, 100 хүртэл малтай өрх 14.6 хувиар буюу 301 өрхөөр өссөн байна.

ЗУРАГ 10. 200 ХҮРТЭЛХ МАЛТАЙ ӨРХИЙН ТОО, сумаар

ЗУРАГ 11. 1000-ААС ДЭЭШ МАЛТАЙ ӨРХИЙН ТОО, сумаар

II.2.4 Хээлтэгч мал

Аймгийн дүнгээр 2018 оны эцэст 1570.8 мянган хээлтэгч тоологдсон нь урьд оныхоос 56.6 мянган толгойгоор өссөн байна. Өмнөх оноос эм ямаа 5.4 хувь, үнээ 24.5 хувь, гүү 11.7, ингэ 5.1 хувиар тус тус өссөн бол эм хонь 0.1 хувиар буурсан байна.

ХҮСНЭГТ 14. ХЭЭЛТЭГЧ МАЛЫН ТОО

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018/2017	
							Хувь	Зөрүү
Дүн	915793	1046907	1184112	1412013	1514281	1570848	103.7	56567
Ингэ	9870	10415	11442	12724	13997	14706	105.1	709
Гүү	18753	22013	25757	31622	37079	41399	111.7	4320
Үнээ	15566	18776	22332	26720	26720	33263	124.5	6543
Эм хонь	288450	335694	382432	461391	494389	493755	99.9	-634
Эм ямаа	583155	660009	742149	879556	937480	987725	105.4	50245

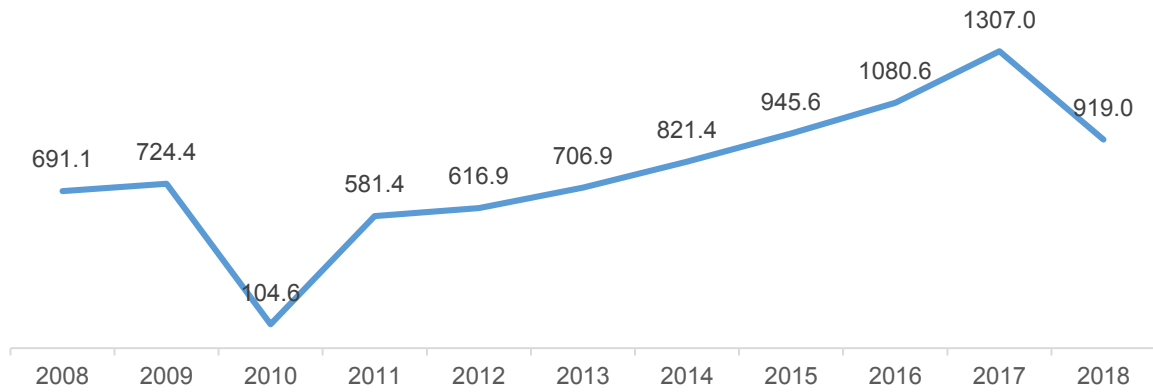
II.2.5 Төл бойжилт

2018 оны эхэнд тоологдсон хээлтэгчийн 60.5 хувь буюу 950.6 мянган эх мал төллөж, гарсан төлийн 96.5 хувь буюу 919 мянган төл бойжжээ. Бойжуулсан төлийн тоо өмнөх оноос 388 мянгаар буюу 29.7 хувиар буурсан байна. Гарсан ботгоны 96.7 хувь, унаганы 96.1 хувь, тугалны 96.1 хувь, хурганы 97.3 хувь, ишигний 96.0 хувийг тус тус бойжуулжээ. Төллөвөл зохих 100 хээлтэгч мал тутмаас 61 төлийг бойжуулсан нь өмнөх онтой харьцуулахад 25-аар бага байна.

ХҮСНЭГТ 15. ТӨЛ БОЙЖИЛТ

	2015	2016	2017	2018	Үүнээс:				
					Унага	Тугал	Ботго	Хурга	Ишиг
Гарсан төл	983540	1114290	1336222	952672	26314	23007	7032	320182	576137
Бойжсон төл	945639	1080628	1306992	919019	25300	22103	6803	311686	553127
Бойжилтын хувь	96.1	97	97.8	96.5	96.1	96.1	96.7	97.3	96

ЗУРАГ 12. БОЙЖУУЛСАН ТӨЛ, мянган толгойгоор

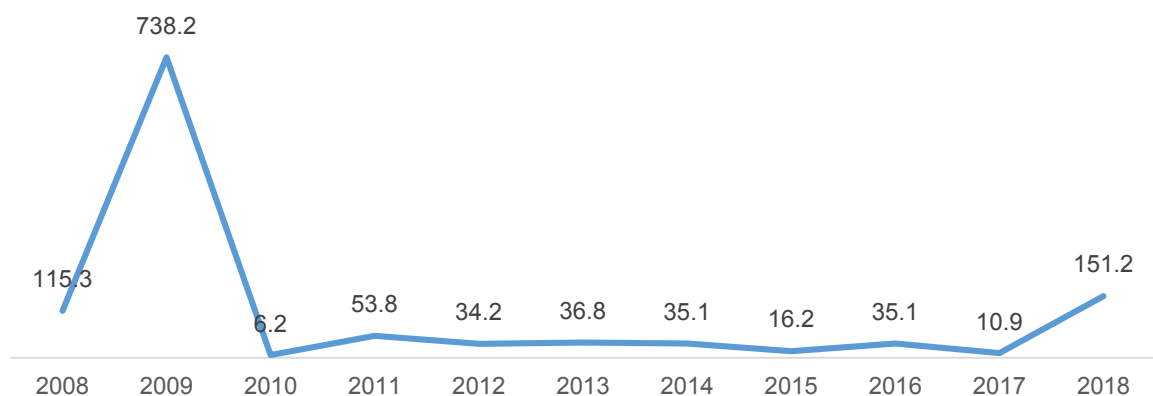
II.2.6 Том малын зүй бус хорогдол

Оны эхний малын 18.9 мянган толгой мал зүй бусаар хорогдсон нь өмнөх оноос 13.3 мянган толгойгоор илүү мал хорогдсон байна. Нийт хорогдолтын 46.7 хувийг ямаа, 39.4 хувийг хонь, 6.4 хувийг адуу, 6.2 хувийг үхэр, 1.3 хувийг тэмээ эзэлж байна.

ХҮСНЭГТ 16. ТОМ МАЛЫН ЗҮЙ БУСЫН ХОРОГДОЛ

	2015	2016	2017	2018	2018/2017	
					Хувь	Зөрүү
Дүн	16223	35131	10900	151210	1387	140310
Ингэ	246	187	87	383	440	296
Гүү	516	641	311	1977	636	1666
Үнээ	488	915	286	3367	1177	3081
Эм хонь	4764	8280	3279	36999	1128	33720
Эм ямаа	10209	25108	6937	108484	1564	101547

ЗУРАГ 13. ТОМ МАЛЫН ЗҮЙ БУСЫН ХОРОГДОЛ, мянган толгойгоор

II.2.7 Малын хээл хаялт, сувайралт

Оны эхний хээлтэгч малын 34.7 хувь буюу 494.2 мянган эх мал хээл хаяж, сувайрсан байна. 2017 онтой харьцуулахад хээл хаясан малын тоо 32 мянган толгойгоор, сувайрсан малын тоо 388 мянган толгойгоор өссөн байна. Нийт хээл хаясан малын 89.9 хувийг, сувайрсан малын 62 хувийг эм ямаа эзэлж байна.

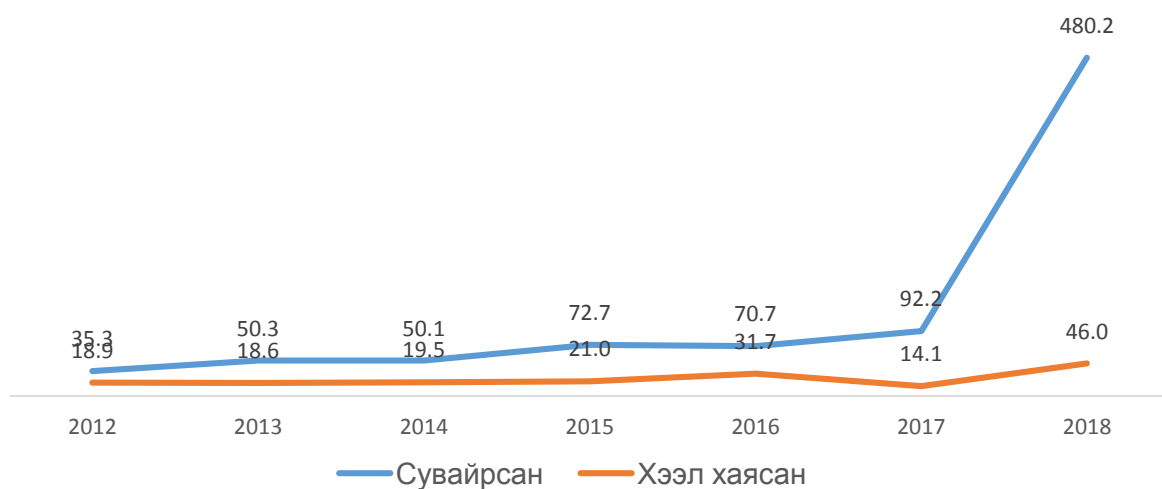
ХҮСНЭГТ 17. ХЭЭЛ ХАЯСАН БОЛОН СУВАЙРСАН ЭХ МАЛЫН ТОО

	Сувайрсан			Хээл хаясан		
	2017	2018	2018 2017	2017	2018	2018 2017
Бүгд	92239	480177	520.6	14061	46011	327.2
Ингэ	231	343	148.5	24	125	520.8
Гүү	4582	10664	232.7	516	839	162.6
Үнээ	3378	7760	229.7	316	561	177.5
Эм хонь	28878	163904	567.6	2225	5874	264.0
Эм ямаа	55170	297506	539.3	10980	38612	351.7

ХҮСНЭГТ 18. ОНЫ ЭХНИЙ НИЙТ ХЭЭЛТЭГЧИД ХЭЭЛ ХАЯЖ, СУВАЙРСАН ЭХ МАЛЫН ЭЗЛЭХ ХУВЬ

	Сувайрсан				Хээл хаясан			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Бүгд	6.9	6	6.5	31.7	2	2.7	1.0	3.0
Ингэ	3.8	2.1	14.5	28.8	0.1	0.4	1.6	2.3
Гүү	14.6	13.2	12.6	24.8	2.5	2.5	1.2	1.8
Үнээ	14.3	12	1.8	2.5	1.3	2.1	0.2	0.9
Эм хонь	5.9	5.8	6.3	33.2	0.8	1.1	0.5	1.2
Эм ямаа	7	5.7	6.3	31.7	2.7	3.6	1.2	4.1

ЗУРАГ 14. МАЛЫН ХЭЭЛ ХАЯЛТ, СУВАЙРАЛТ, мянган толгойгоор

II.2.8 Хээлтэгч, хээлтүүлэгчийн тохироо

2018 онд 23.0 мянган хээлтүүлэгч малын тоологдож өмнөх оноос 380 толгойгоор буурсан байна.

ХҮСНЭГТ 19. ХЭЭЛТҮҮЛЭГЧ МАЛЫН ТОО

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Бүгд	9045	12607	14939	16949	19120	21468	23315	23407	23027
Буур	297	338	360	365	410	448	469	468	482
Азарга	2128	2379	2574	2923	3325	3804	4413	4942	5449
Бух	326	491	597	832	1057	1243	1401	1539	1453
Хуц	2583	3838	4555	5068	5657	6451	6793	6495	6282
Ухна	3711	5561	6853	7761	8680	9522	10239	9963	9361

2018 оны нэг хээлтүүлэгчид ногдох хээлтэгч малын тооноос харахад хээлтэгч, хээлтүүлэгчийн тохиргоо нь бод малын хувьд (ингэнээс бусад) үржлийн нормоор харин бог малын хувьд алдагдсан хэвээр байна.

Үржлийн нормоор бог малын нэг хээлтүүлэгчид 25-30 хээлтэгч ноогдох ёстой атал 2018 онд аймгийн дунджаар 79 эм хонь, 106 эм ямаа ноогдож 6.2 дахин өндөр үзүүлэлт гарч байна.

ХҮСНЭГТ 20. НЭГ ХЭЭЛТҮҮЛЭГЧИД НОГДОХ ХЭЭЛТЭГЧ МАЛЫН ТОО

	Үржлийн норм	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ингэ	20-25	26	24	22	27	26	26	27	30	31
Гүү	12-15	6	6	5	6	7	7	7	8	8
Үнээ	35-45	27	20	17	19	18	18	19	20	23
Эм хонь	25-30	81	52	44	57	59	59	68	76	79
Эм ямаа	25-30	120	78	63	75	76	78	86	94	106

II.2.9 Малын хэрэглээний зарлага

ХҮСНЭГТ 21. МАЛЫН НИЙТ ХЭРЭГЛЭЭНИЙ ЗАРЛАГА

	2015	2016	2017	2018	2018/2017
					Өсөлт, хувь
Бүгд	476539	470576	991933	1056095	6.5
Тэмээ	2921	1923	9489	17013	79.3
Адуу	7786	2869	8847	18911	113.8
Үхэр	7339	6364	2983	4705	57.7
Хонь	169749	155505	345638	411615	19.1
Ямаа	288744	303915	624976	603851	-3.4

	2015	2016	2017	2018	2018/2017
					Зөрүү
ХҮСНЭГТ 22. ОНЫ ЭХНИЙ МАЛД ЭЗЛЭХ ХУВЬ					
Бүгд	16.3	16.1	28.4	27.8	-0.6
Тэмээ	8.4	5.5	8.9	13.8	4.9
Адуу	8.8	3.2	12.5	22.1	9.7
Үхэр	12.5	10.8	7.7	11.2	3.5
Хонь	18.7	17.1	31.2	34.5	3.2
Ямаа	15.8	16.6	28.7	25.6	-3.1

Оны эхний малын 27.8 хувь буюу 1056.1 мянган толгой малыг хэрэглээнд зарцуулсан нь 2017 оноос 64.2 мянган толгойгоор буюу 6.5 хувиар их мал хэрэглээнд зарцуулсан байна. Хэрэглээнд зарцуулсан малын 3.8 хувийг бод мал эзэлж, 96.2 хувийг бог мал эзэлж байгаагаас оны эхний тэмээний 13.8 хувь, адууны 22.1 хувь, үхрийн 11.2 хувь, хонины 34.5 хувь, ямааны 25.6 хувийг хэрэглээндээ зарцуулсан байна.

ХҮСНЭГТ 23. ХЭРЭГЛЭЭНИЙ МАЛЫН ТОО

	Зах зээлд худалдан борлуулсан				Хүнсэнд хэрэглэсэн			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Бүгд	207538	206282	636215	631992	180914	180171	226893	205222
Тэмээ	1256	999	10431	13291	775	673	2685	2900
Адуу	3167	3240	8932	14995	2090	1983	3329	3879
Үхэр	3129	4060	2792	3883	2409	2671	716	774
Хонь	72554	73718	218048	244413	71404	71596	91975	87821
Ямаа	127432	206282	396012	355410	104236	103248	128188	109848

II.10 Тэжээвэр амьтад

2018 онд 452 гахай, 41 шувуу тоологдсон нь 2017 оныхоос гахай 16, шувуу 41, илжиг 2-оор тус тус буурсан байна.

ХҮСНЭГТ 24. ТЭЖЭЭВЭР АМЬТДЫН ТОО

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018/2017	
								хувь	зөрүү
Гахай	57	129	231	358	491	468	452	-3.4	-16
Шувуу	1528	149	146	158	85	82	41	-50.0	-41
Илжиг	59	37	25	16	33	36	34	-5.6	-2

II.11 Малжуулалтын талаарх мэдээлэл

Монгол улсын Засгийн газрын ядуурлыг бууруулах ажлын хүрээнд малгүй болон мал цөөтэй иргэдийг малжуулах арга хэмжээг авч, нилээдгүй хөрөнгө мөнгийг зарцуулсан байна. Малжуулах арга хэмжээ нь орон нутгийн хөрөнгөөр 101.4 мянган төгрөг, гадаад улс орон, олон улсын байгууллагын төсөл, хөтөлбөрийн хөрөнгөөр 101.4 мянган төгрөг, бусад хөрөнгө оруулалтаар 447.3 мянган төгрөгийн санхүүжилтээр хийгджээ.

ХҮСНЭГТ 25. МАЛЖУУЛАЛТАНД ХАМРАГДСАН ӨРХИЙН ТОО, АМ БҮЛИЙН ТОО, МАЛЖУУЛАЛТААС АВСАН МАЛЫН ТОО, МАЛЖУУЛАЛТААР ЗАРЦУУЛСАН ХӨРӨНГӨ

	2016	2017	2018	2018/2017 хувь
Малжуулалтанд хамрагдсан өрхийн тоо	379	202	289	143.1
Ам бүлийн тоо	1547	791	1180	149.2
Нэг өрхөд ногдох ам бүлийн тоо	5	4	4	100.0
Малжуулалтаас авсан малын тоо	15287	13075	12114	92.7
Үүнээс: Бод малын тоо	338	82	543	662.2
Бог малын тоо	14949	12993	11571	89.1
Нэг өрхөд ногдох малын тоо	40	65	42	64.6
Малжуулалтаар зарцуулсан хөрөнгө мян.төг	958.1	524.1	846.4	161.5
Үүнээс: Гадаад орон, олон улсын байгууллагын төсөл, хөтөлбөрийн хөрөнгөөр	81.2	49	101.4	206.9
Орон нутгийн хөрөнгөөр	591.2	239	297.7	124.6
Бусад	285.7	236.1	447.3	189.5

2018 онд 289 өрх малжуулах арга хэмжээнд хамрагдсан бөгөөд 1 өрхийн ам бүлийн тоо дунджаар 4 хүн байна. Малжуулалтанд хамрагдсан өрхийн тоо өмнөх оноос 87 өрхөөр нэмэгджээ. Малжуулах арга хэмжээгээр дээрхи өрхүүдэд нийт 12114 толгой мал олгогдсон бөгөөд 95.5 хувь нь бог мал байна. Малжуулалтанд нийт 846.4 сая төгрөгийн хөрөнгө зарцуулсан байна.

II.12 Худаг усан сангийн тоо, усжуулалтын талаарх мэдээлэл

Энэ онд 24 худаг шинээр гаргахад улсын төсвийн хөрөнгөөр 175.6 сая төгрөг зарцуулсан байна. Шинээр гаргасан худгийн тоо өмнөх оныхоос 2-оор өсчээ. 23 худаг сэргээн засварласны 16 нь энгийн уурхайн, 7 нь инженерийн хийцтэй худаг байсан бөгөөд худгийн засвар шинэчлэлтэд нийт 40.5 сая төгрөг зарцуулжээ.

ХҮСНЭГТ 26. ШИНЭЭР ГАРГАСАН ХУДГИЙН ТАЙЛАН

	2015	2016	2017	2018	2018/2017 хувь
Шинээр гаргасан худгийн тоо	30	13	22	24	109.1
Үүнээс: Инженерийн хийцтэй өрөмдмөл	22	7	14	13	92.9
Энгийн уурхайн	8	6	8	11	137.5
Шинээр гаргахад зарцуулсан хөрөнгө, сая.төг	8993.7	188.9	199.3	348.7	175.0

ХҮСНЭГТ 27. ЗАСВАРЛАСАН ХУДГИЙН ТАЙЛАН

	2015	2016	2017	2018	2018/2017 хувь
Засварласан худгийн тоо	63	79	22	23	104.5
Үүнээс: Инженерийн хийцтэй өрөмдмөл	10	7		7	
Энгийн уурайн	53	72	22	16	72.7
Засварлахад зарцуулсан хөрөнгө, сая.төг	5207.6	116.3	20.3	40.5	199.5

ГУРАВ. МАЛ СҮРГИЙН БЭЛЧЭЭРИЙН ДААЦ, ТЭЖЭЭЛИЙН НӨӨЦ**III.1 Малын бэлчээрийн даац**

Газрын албаны 2018 оны газрын нэгдмэл сангийн тайлангаар манай аймгийн бэлчээр хадлангийн талбай 8336.9 мян.га талбай болж, өмнөх оныхоос 0.1 мянган га-гаар буурсан байна.

ХҮСНЭГТ 28. Бэлчээрийн хүрэлцээ хангамж

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Хадлан бэлчээрийн талбай, мян.га	8536	8536.1	8336.8	8337	8337.2	8337	8336.9
100 га хадлан, бэлчээрийн талбайд ноогдох хонин толгойд шилжүүлсэн малын тоо	28	33	39	44	53	57	56

“МАЛ СҮРГИЙН ТООГ БЭЛЧЭЭРИЙН ДААЦ, НӨХЦӨЛТЭЙ УЯЛДУУЛЖ ТОГТООХ” судалгаагаар 2017 онд бэлчээрийн хэмжээнд тохируулан тооцсон малын тоо 100 га хадлан, бэлчээрийн талбайд хонин толгойд шилжүүлснээр 53 байна.

2018 онд 100 га хадлан, бэлчээрийн талбайд хонин толгойд шилжүүлснээр 56 толгой мал ноогдож, дээрх үзүүлэлтээс 3 толгой малаар хэтэрсэн байна. Сүүлийн жилүүдэд малын тоо толгой өсөхын хэрээр 100 га хадлан бэлчээрийн талбайд ноогдох малын тоо зарим сумуудад их хэмжээгээр нэмэгдэх хандлагатай байна. Есөнбулаг, Халиун, Жаргалан сумдад 100 га хадлан, бэлчээрийн талбайд хонин толгойд шилжүүлснээр 76-143 толгой мал ноогдож байгаа аймгийн дундаас 1.4-2.6 дахин их байна. Хамгийн бага мал ноогдож байгаа сум Алтай, Бугат сумдад 21-32 мал ногдож байна. Хавсралт, хүснэгт 12 –с үзнэ үү.

III.1 Тэжээлийн хүрэлцээ, хангамж

2018 онд аймгийн хэмжээгээр 7481.3 тн хадлан, 730.3 тн тэжээлийн ургамал, 140.7 тн гар тэжээл тус тус бэлтгээд байна.

ХҮСНЭГТ 29. БЭЛТГЭСЭН ТЭЖЭЭЛ, нэр төрлөөр /тн/

	2015	2016	2017	2018	2018/2017 хувь
Хадлан	5912.8	5169.3	7568.2	7481.3	98.9
Таримал тэжээл	1159.3	1545.9	262.8	1919.3	730.3
Гар тэжээл	190.9	283.2	533.3	750.3	140.7
Хужир	1848.8	2879.5	3727.4	4535.6	121.7

Дүгнэлт

Манай Улсын эдийн засаг, нийгмийн амьдралд хөдөө аж ахуйн салбар шийдвэрлэх ач холбогдолтой хэвээр байгаа билээ. Нийт мал сүргийн тоо 1970-2018 онд жилд дунджаар 2 хувиар өссөөр, 2018 оны жилийн эцэст малын тоо 3513.4 мянган толгойд хүрсэн байна. Нийт малын тоо өмнөх оноос 7.6 хувь буюу 288.3 мянган толгойгоор буурсан. Мал сүргийн тоо таван төрөл дотор адуу 5.1 хувь, тэмээ 4.1 хувь, өссөн бол ямаа 6.8 хувь, хонь 11.5 хувь, үхэр 0.2 хувиар тус тус буурсан байна. Малын тоо буурахад цаг агаарын хүндрэл, малчид малаа эдийн засгийн эргэлтэд ихээхэн оруулсан нь харагдаж байна. Сүүлийн жилүүдэд ноолуурын үнийн өсөлтөөс шалтгаалан ямаагаа түлхүү өсгөх хандлага байна. 2018 оны эхэнд тоологдсон хээлтэгчийн 60.5 хувь буюу 950.6 мянган эх мал төллөж, гарсан төлийн 96.5 хувь буюу 919 мянган төл бойжжээ. Бойжуулсан төлийн тоо өмнөх оноос 388 мянгаар буюу 29.7 хувиар буурсан байна.

Аймгийн хэмжээнд 2018 оны жилийн эцэст малтай 10315 өрх тоологдсны 7106 өрх буюу 68.9 хувь нь малчин өрх, 3209 өрх буюу 31.1 хувь нь малыг амьдрал ахуйдаа туслах чанартайгаар өсгөн үржүүлж буй мал бүхий өрх байна. Мал аж ахуйн салбарт нийт 12391 малчид ажиллаж байна. Нийт малчдыг насны бүлгээр авч үзвэл 32 хувь нь 15-34 насны, 59 хувь нь 35-59 насны, 9 хувь тэтгэвэрийн насны хүмүүс байна. Жил бүрийн тооллогын дүнгээс харахад сүүлийн жилүүдэд малчдын тоо буурч байна. Нийт малчдын дүнд залуу малчдын эзлэх хувийн жин буурч, 35-аас дээш насны малчдын эзлэх хувь нэмэгдэж байгаа нь цаашид мал аж ахуйн салбарт ажиллах хүчин хомсдох, нүүдэлчдийн өв соёл, ёс заншил мартагдах, нутаг орон эзгүйрэх, төвлөрөл дагасан ажилгүйдэл нэмэгдэх мэт сөрөг үр дагавартай. Тиймээс залуу малчдын тоо цөөрч байгаа шалтгаан нөхцөлд дүгнэлт хийж, зөв гарцыг тодорхойлон залуу малчдыг дэмжсэн үр дүнтэй ажил зохион байгуулах нь зүйтэй. Малчин нэг өрхөд 430, малтай нэг өрхөд 340 толгой мал ногдож байгаа нь улсын дунджаас малчин өрхийнх 39, малтай өрхийнх 52 толгой малаар олон байна.

Нийт малчин өрхийн 86.8 хувь нь цахилгаан эх үүсвэртэй, 77.9 хувь нь телевизортой, 65.6 хувь нь автомашинтай, 61.5 хувь нь мотоциклтэй, 98.9 хувь гар утас хэрэглэдэг байна.

Нийт сүрэгт таван төрлийн малын эзлэх хувийн жинг 2018 оны байдлаар авч үзвэл, ямаа 62.5 хувь, хонь 30.1 хувь, үхэр 2.4 хувь, адуу 3.7 хувь, тэмээ 1.2 хувийг эзэлж байна.

1970 оноос хойш 48 жилийн хугацаанд тэмээний тоо толгой 15.3 хувиар буурсан байхад ямааны тоо толгой 5.3 дахин нэмэгджээ. Сүүлийн 48 жилийн хугацаанд мал сүргийн бүтэц хэрхэн өөрчлөгдсөнийг авч үзэхэд, ямааны эзлэх хувь 31.4 пунктээр өсөж, харин хониных 23.8 пункт, үхрийнх 2.6 пункт, тэмээнийх 2.6 пункт, адууных 2.5 пунктээр буурчээ.

Малын тоо толгой сүүлийн жилүүдэд нэмэгдсэнээс гадна таван төрлийн малын харьцаа, сүргийн бүтцэд томоохон өөрчлөлт гарсан байна. 1970 оны улсын мал тооллогын үр дүнгээс үзэхэд сүрэгт бод мал дунджаар 15 хувь, бог мал дунджаар 85 хувийг эзэлдэг байсан бол 2018 оны байдлаар бод мал дунджаар 7.3 хувь, бог мал дунджаар 92.6 хувийг эзлэх болж, бод малын хувийн жин 7.7 пунктээр буурч, бог малынх 7.6 пунктээр нэмэгджээ.

Манай улсын хонь, ямааны харьцаа 1990 он хүртэл 75:25 буюу 3 хонинд нэг ямаа ногдож байсан. Бог малд хонь 75.0 орчим хувь, ямааны тоо 25.0 орчим хувь байхад

сүргийн бүтцэд болон малын бэлчээр ашиглалтад зохистой байсан уламжлалт харьцаа алдагдсаар 25 орчим жил болж байна.

Иймд сүргийн бүтцэд эзлэх ямааны хувь илүү нэмэгдэж байгаа нь бэлчээрт сөрөг үр дагавартай тул энэ тал дээр анхаарал хандуулах шаардлагатай юм. Сүргийн бүтцэд эзлэх малын дүнг зураг 9 -өөс харна уу.

2018 онд 1056.1 мянган толгой малыг хэрэглээнд зарцуулсан нь 2017 оныхоос 64.2 мянган толгойгоор буюу 6.5 хувиар их хэрэглээтэй жил байлаа. Малтай нэг өрх дунджаар 111 толгой малыг хэрэглээнд зарцуулсан байна.

2018 онд 452 гахай, 41 шувуу тоологдсон байна. 2016 оноос хойш гахай, шувууны тоо буурсаар байна. Шувууны тоог 2017 онтой харьцуулбал 2 дахин буурсан байна. Иймд туслах аж ахуйн чиглэлээр гахай, тахианы аж ахуй байгуулах, өндөг, сүүний чиглэлээр үйлдвэрлэл явуулж, иргэдийн хэрэгцээг хангах зорилтуудыг хэрэгжүүлэхээр анхаарал хандуулан ажиллах хэрэгтэй байна.

Малчин өрхийн мал сүрэг нь удмын сангийн үнэт нөөц баялаг юм. Түүнийг өөр дотор нь цэврээр үржүүлэх нь чухал. Сүргийн сайн чанарыг хамгаалахын тулд үржил, селекци, технологи ажлыг зөв зохиох шаардлагатай.

2018 оны нэг хээлтүүлэгчид ногдох хээлтэгч малын тооноос харахад хээлтэгч, хээлтүүлэгчийн тохиргоо нь бод малын хувьд (ингэнээс бусад) үржлийн нормоор харин бог малын хувьд алдагдсан хэвээр байна.

Үржлийн нормоор бог малын нэг хээлтүүлэгчид 25-30 хээлтэгч ноогдох ёстой атал 2018 онд аймгийн дунджаар 79 эм хонь, 106 эм ямаа ноогдож 6.2 дахин өндөр үзүүлэлт гарч байна.

Хээлтүүлгийн тохиргоо алдагдсанаар хонь, ямаа сувайрах хандлага ажиглагдаж байна.

Судалгаанаас дүгнэж үзэхэд мал аж ахуйн салбараас гарч байгаа мах, сүүг орон нутагт үндсэндээ гар аргаар боловсруулж, харин арьс, шир, ноос, ноолуурын ихэнх хэсэг нь боловсруулалт хийлгүйгээр гадаад зах зээлд гарч байна.

2018 онд 100 га хадлан, бэлчээрийн талбайд хонин толгойд шилжүүлснээр 56 толгой мал ноогдож, дээрх үзүүлэлтээс 3 толгой малаар хэтэрсэн байна. Сүүлийн жилүүдэд малын тоо толгой өсөхын хэрээр 100 га хадлан бэлчээрийн талбайд ноогдох малын тоо зарим сумуудад их хэмжээгээр нэмэгдэх хандлагатай байна.

Хөдөө аж ахуйн салбар нь хүн амын хүнсний хэрэглээг хангагч төдийгүй боловсруулах салбарын гол түүхий эд нийлүүлэгчийн хувьд хөдөө аж ахуйн салбарын хөгжлийг бусад салбаруудтай уялдаатай авч үзэж, хөгжүүлэх нь зүйтэй юм. Хамгийн гол асуудал бол хөдөө орон нутагт хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүнийг хадгалах, боловсруулах, борлуулах чиглэлээр жижиг дунд үйлдвэрүүдийг байгуулах, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүнийг бэлтгэх төвлөрсөн цэгүүд, хадгалах, хөргөх зоорийг бий болгох нь чухал байна.

МЭДЭЭЛЛИЙН ЭХ ҮҮСВЭР

- “Мал сүргийн тоог бэлчээрийн даац, нөхцөлтэй уялдуулж” судалгаа”, 2018 он
- “Газрын нэгдмэл сангийн ангиллын тайлан”, 2018 он
- www.nso.mn – Үндэсний Статистикийн хорооны вэб сайт
- www.1212.mn – Статистик мэдээллийн үйлчилгээний нэгдсэн систем
- 2018 оны мал тооллогын дүн
- Говь-Алтай аймгийн нийгэм, эдийн засгийн танилцуулга эмхэтгэл

Хянасан:

Хэлтсийн дарга Д. Тунгалаг

Судалгааг боловсруулсан:

мэргэжилтэн П. Баатарсүрэн

ХАВСРАЛТУУД**ХҮСНЭГТ 1. МАЛЫН ТОО, бүгд, бүс, аймаг**

Бүс, аймаг	2015	2016	2017	2018
	мянган толгой			
Улсын дүн	55,979.8	61,549.2	66,219.	66,460.2
Баруун бүс	13,711.2	15,135.8	16,201.6	15,557.4
Завхан	3,133.	3,406.2	3,597.3	3,555.4
Говь-Алтай	2,922.6	3,497.5	3,801.7	3,513.4
Баян-Өлгий	2,021.	2,167.4	2,226.1	2,166.9
Ховд	2,905.4	3,280.6	3,446.6	3,146.4
Увс	2,729.1	2,784.1	3,129.9	3,175.3
Хангайн бүс	20,481.6	23,163.7	24,404.8	24,323.1
Орхон	119.8	134.2	122.3	114.4
Өвөрхангай	4,511.	5,208.6	5,743.5	5,461.3
Булган	3,223.8	3,485.6	3,361.6	3,305.5
Баянхонгор	3,771.9	4,236.3	4,587.7	4,249.5
Архангай	4,457.1	5,009.6	5,291.7	5,482.
Хөвсгөл	4,398.1	5,089.4	5,297.8	5,710.4
Төвийн бүс	13,206.5	14,154.4	15,193.4	15,428.5
Төв	4,458.6	4,705.9	4,685.1	4,582.4
Говьсүмбэр	379.5	397.9	438.4	427.5
Сэлэнгэ	1,458.7	1,599.8	1,509.9	1,540.
Дорноговь	1,801.2	1,752.9	2,001.6	2,148.1
Дархан-Уул	288.4	324.2	310.9	306.
Өмнөговь	2,055.8	2,314.	2,654.4	2,598.4
Дундговь	2,764.4	3,059.9	3,593.	3,825.9
Зүүн бүс	8,176.9	8,656.9	9,995.5	10,739.5
Дорнод	1,555.4	1,722.9	2,057.8	2,377.8
Сүхбаатар	3,070.3	3,030.4	3,528.4	3,716.8
Хэнтий	3,551.2	3,903.6	4,409.3	4,644.9
Улаанбаатар	403.7	438.3	423.6	411.8
Улаанбаатар	403.7	438.3	423.6	411.8

ХҮСНЭГТ 2. МАЛЫН ТОО, адуу, бүс, аймаг

Бүс, аймаг	2015	2016	2017	2018
	мянган толгой			
Улсын дүн	3,295.3	3,635.5	3,939.8	3,940.1
Баруун бүс	534.4	607.2	676.1	700.2
Завхан	163.1	186.2	207.4	222.5
Говь-Алтай	88.4	106.8	123.7	130.0
Баян-Өлгий	77.3	85.8	93.4	95.3
Ховд	107.6	122.7	132.1	128.5
Увс	98.0	105.7	119.5	123.8
Хангайн бүс	1,214.8	1,348.3	1,439.7	1,395.4
Орхон	9.1	11.3	12.3	11.3
Өвөрхангай	280.2	323.4	364.0	323.6
Булган	264.3	274.3	261.9	244.0
Баянхонгор	141.3	159.1	180.1	175.9
Архангай	324.2	356.8	381.1	378.4
Хөвсгөл	195.7	223.4	240.3	262.0
Төвийн бүс	805.3	854.4	902.3	876.7
Төв	360.8	382.6	375.6	341.4
Говьсүмбэр	18.1	20.3	22.3	20.6
Сэлэнгэ	82.2	93.6	95.4	97.6
Дорноговь	131.6	118.7	133.2	140.0
Дархан-Уул	14.7	16.9	17.0	17.7
Өмнөговь	74.2	85.3	98.7	96.5
Дундговь	123.7	137.0	160.2	162.9
Зүүн бүс	704.1	780.4	878.4	925.1
Дорнод	196.5	225.0	250.7	278.8
Сүхбаатар	259.6	274.7	315.6	327.3
Хэнтий	248.0	280.8	312.1	318.9
Улаанбаатар	36.7	45.2	43.3	42.8
Улаанбаатар	36.7	45.2	43.3	42.8

ХҮСНЭГТ 3. МАЛЫН ТОО, тэмээ, бүс, аймаг

Бүс, аймаг	2015	2016	2017	2018
	мянган толгой			
Улсын дүн	368.0	401.3	434.1	459.7
Баруун бүс	88.6	96.2	103.9	107.6
Завхан	6.7	6.9	7.5	7.8
Говь-Алтай	34.7	38.5	42.0	43.7
Баян-Өлгий	4.7	4.9	5.3	5.6
Ховд	21.8	23.9	25.7	25.4
Увс	20.5	21.9	23.5	25.1
Хангайн бүс	71.9	80.6	88.1	93.8
Орхон	0.0	0.0	0.0	0.1
Өвөрхангай	23.1	26.3	28.8	31.5
Булган	1.2	1.3	1.4	1.4
Баянхонгор	44.5	49.7	54.3	57.4
Архангай	1.1	1.2	1.4	1.3
Хөвсгөл	2.0	2.1	2.2	2.3
Төвийн бүс	190.0	206.9	223.8	239.5
Төв	3.1	3.4	3.5	3.5
Говьсүмбэр	0.9	0.8	0.9	1.1
Сэлэнгэ	0.5	0.5	0.5	0.5
Дорноговь	36.1	37.7	40.7	42.8
Дархан-Уул	0.1	0.1	0.0	0.1
Өмнөговь	118.6	130.5	141.2	152.3
Дундговь	30.8	33.9	36.8	39.3
Зүүн бүс	17.3	17.4	18.1	18.6
Дорнод	4.9	5.2	5.6	6.1
Сүхбаатар	8.3	7.9	8.3	8.2
Хэнтий	4.0	4.3	4.2	4.3
Улаанбаатар	0.2	0.2	0.3	0.2
Улаанбаатар	0.2	0.2	0.3	0.2

ХҮСНЭГТ 4. МАЛЫН ТОО, үхэр, бүс, аймаг

Бүс, аймаг	2015	2016	2017	2018
	мянган толгой			
Улсын дүн	3780.4	4080.9	4388.5	4380.9
Баруун бүс	675.4	742.2	816.0	822.7
Завхан	158.9	172.4	192.2	205.0
Говь-Алтай	58.8	71.1	85.4	85.2
Баян-Өлгий	144.8	155.6	161.0	155.9
Ховд	156.1	182.1	200.5	193.7
Увс	156.8	161.0	176.9	182.9
Хангайн бүс	1643.6	1806.8	1934.4	1888.5
Орхон	19.2	21.6	21.9	17.5
Өвөрхангай	217.6	259.9	298.2	272.3
Булган	281.6	293.6	283.9	255.3
Баянхонгор	189.0	213.8	240.3	239.8
Архангай	544.2	581.2	628.8	621.2
Хөвсгөл	392.0	436.6	461.3	482.5
Төвийн бүс	726.7	761.0	769.3	741.0
Төв	316.1	326.2	310.8	282.3
Говьсүмбэр	12.4	13.6	14.9	14.0
Сэлэнгэ	207.8	224.3	218.4	216.8
Дорноговь	69.9	63.0	72.6	80.6
Дархан-Уул	46.9	49.0	50.3	44.3
Өмнөговь	18.7	22.1	27.0	26.9
Дундговь	54.9	62.7	75.3	76.1
Зүүн бүс	648.7	681.1	779.9	847.8
Дорнод	163.7	175.6	207.9	243.1
Сүхбаатар	214.5	209.3	236.8	251.6
Хэнтий	270.6	296.2	335.3	353.0
Улаанбаатар	86.0	89.8	88.8	80.8
Улаанбаатар	86.0	89.8	88.8	80.8

ХҮСНЭГТ 5. МАЛЫН ТОО, хонь, бүс, аймаг

Бүс, аймаг	2015	2016	2017	2018
	мянган толгой			
Улсын дүн	24,943.1	27,856.6	30,109.9	30,554.8
Баруун бүс	5,758.5	6,417.6	6,903.2	6,606.9
Завхан	1,562.7	1,730.2	1,837.7	1,827.5
Говь-Алтай	909.3	1,107.1	1,194.6	1,057.7
Баян-Өлгий	850.6	937.7	995.2	979.6
Ховд	1,098.9	1,266.0	1,323.6	1,174.2
Увс	1,337.0	1,376.5	1,552.1	1,568.0
Хангайн бүс	9,291.0	10,694.3	11,329.0	11,459.3
Орхон	48.1	52.7	47.7	47.5
Өвөрхангай	2,021.8	2,378.5	2,663.3	2,588.1
Булган	1,697.8	1,861.3	1,794.4	1,778.2
Баянхонгор	1,082.6	1,244.6	1,381.1	1,297.5
Архангай	2,317.0	2,668.0	2,845.1	2,981.8
Хөвсгөл	2,123.7	2,489.3	2,597.5	2,766.2
Төвийн бүс	5,735.4	6,256.2	6,678.1	6,898.9
Төв	2,271.2	2,442.4	2,461.1	2,449.3
Говьсүмбэр	169.1	185.9	205.2	208.1
Сэлэнгэ	686.9	749.3	699.3	705.9
Дорноговь	751.4	758.4	861.5	926.2
Дархан-Уул	143.6	162.2	150.8	147.1
Өмнөговь	447.0	520.9	614.0	631.4
Дундговь	1,266.2	1,437.1	1,686.2	1,831.1
Зүүн бүс	3,995.8	4,311.7	5,029.3	5,423.3
Дорнод	745.3	831.4	1,001.6	1,147.7
Сүхбаатар	1,511.8	1,542.2	1,815.3	1,922.1
Хэнтий	1,738.7	1,938.1	2,212.5	2,353.5
Улаанбаатар	162.3	176.8	170.2	166.3
Улаанбаатар	162.3	176.8	170.2	166.3

ХҮСНЭГТ 6. МАЛЫН ТОО, ямаа, бүс, аймаг

Бүс, аймаг	2015	2016	2017	2018
	мянган толгой			
Улсын дүн	23,592.9	25,574.9	27,346.7	27,124.7
Баруун бүс	6,654.3	7,272.7	7,702.4	7,319.9
Завхан	1,241.7	1,310.5	1,352.5	1,292.7
Говь-Алтай	1,831.3	2,173.9	2,356.0	2,196.8
Баян-Өлгий	943.7	983.3	971.2	930.4
Ховд	1,521.0	1,685.9	1,764.8	1,624.6
Увс	1,116.7	1,119.0	1,257.9	1,275.5
Хангайн бүс	8,260.2	9,233.6	9,613.6	9,486.0
Орхон	43.3	48.6	40.5	38.0
Өвөрхангай	1,968.3	2,220.5	2,389.2	2,245.8
Булган	978.9	1,055.2	1,020.1	1,026.6
Баянхонгор	2,314.4	2,569.1	2,731.8	2,478.9
Архангай	1,270.6	1,402.3	1,435.4	1,499.3
Хөвсгөл	1,684.6	1,938.0	1,996.5	2,197.5
Төвийн бүс	5,749.1	6,076.0	6,620.0	6,672.4
Төв	1,507.4	1,551.3	1,534.2	1,506.0
Говьсүмбэр	179.0	177.3	195.1	183.7
Сэлэнгэ	481.3	532.0	496.3	519.3
Дорноговь	812.2	775.2	893.6	958.6
Дархан-Уул	83.0	95.9	92.8	97.0
Өмнөговь	1,397.4	1,555.1	1,773.5	1,691.3
Дундговь	1,288.7	1,389.1	1,634.6	1,716.6
Зүүн бүс	2,811.0	2,866.3	3,289.8	3,524.7
Дорнод	445.0	485.8	592.1	702.1
Сүхбаатар	1,076.0	996.4	1,152.4	1,207.5
Хэнтий	1,289.9	1,384.1	1,545.3	1,615.1
Улаанбаатар	118.4	126.3	121.0	121.6
Улаанбаатар	118.4	126.3	121.0	121.6

ХҮСНЭГТ 7. МАЛЧДЫН ТОО, бүс, аймаг

Бүс, аймаг	2015	2016	2017	2018
Улсын дүн	297,828	311,373	303,590	288,700
Баруун бүс	79,220	82,239	79,192	72,395
Завхан	16,081	16,960	16,775	15,953
Говь-Алтай	13,294	13,691	12,919	12,391
Баян-Өлгий	18,398	18,411	17,200	13,993
Ховд	15,232	15,679	15,125	13,928
Увс	16,215	17,498	17,173	16,130
Хангайн бүс	123,056	127,687	124,682	120,381
Орхон	1,364	1,496	1,396	1,352
Өвөрхангай	28,446	29,993	28,265	28,105
Булган	15,200	15,579	14,472	13,795
Баянхонгор	21,062	21,990	22,255	21,784
Архангай	26,915	27,474	27,055	25,756
Хөвсгөл	30,069	31,155	31,239	29,589
Төвийн бүс	58,759	61,722	60,290	58,293
Төв	18,998	20,196	19,462	18,480
Говьсүмбэр	1,160	1,231	1,164	1,115
Сэлэнгэ	8,051	8,522	8,278	8,086
Дорноговь	7,221	7,477	7,232	7,033
Дархан-Уул	2,108	2,279	2,297	1,848
Өмнөговь	9,588	9,846	9,635	9,593
Дундговь	11,633	12,171	12,222	12,138
Зүүн бүс	34,483	36,547	36,411	34,508
Дорнод	7,681	8,471	8,710	7,778
Сүхбаатар	14,288	14,835	14,775	14,585
Хэнтий	12,514	13,241	12,926	12,145
Улаанбаатар	2,310	3,178	3,015	3,123
Улаанбаатар	2,310	3,178	3,015	3,123

ХҮСНЭГТ 8. МАЛЧИН ӨРХИЙН ТОО, бүс, аймаг

Бүс, аймаг	2015	2016	2017	2018
Улсын дүн	153.1	160.7	169.7	169.7
Баруун бүс	39.0	40.6	42.4	41.4
Завхан	8.3	8.8	9.1	9.1
Говь-Алтай	6.7	6.9	7.2	7.1
Баян-Өлгий	8.9	8.9	9.3	8.7
Ховд	7.2	7.4	7.9	7.7
Увс	8.0	8.6	9.0	8.9
Хангайн бүс	63.0	65.4	69.1	69.1
Орхон	0.8	0.8	0.9	0.9
Өвөрхангай	14.7	15.4	16.1	16.3
Булган	8.1	8.3	8.5	8.3
Баянхонгор	10.6	11.2	11.8	11.9
Архангай	14.1	14.4	15.2	15.0
Хөвсгөл	14.8	15.3	16.7	16.8
Төвийн бүс	32.1	34.0	35.6	36.0
Төв	10.5	11.3	11.9	11.9
Говьсүмбэр	0.7	0.7	0.7	0.7
Сэлэнгэ	4.2	4.4	4.7	4.9
Дорноговь	4.0	4.1	4.2	4.2
Дархан-Уул	1.1	1.2	1.4	1.3
Өмнөговь	5.4	5.6	5.8	6.0
Дундговь	6.2	6.6	7.0	7.2
Зүүн бүс	17.8	18.9	20.5	20.8
Дорнод	4.0	4.4	5.0	5.1
Сүхбаатар	6.9	7.3	7.6	7.8
Хэнтий	6.9	7.3	7.8	7.9
Улаанбаатар	1.3	1.7	2.1	2.3
Улаанбаатар	1.3	1.7	2.1	2.3

ХҮСНЭГТ 9. МАЛТАЙ ӨРХИЙН ТОО, бүс, аймаг

Бүс, аймаг	2015	2016	2017	2018
Улсын дүн	216.734	223.761	228.950	230.854
Баруун бүс	59.886	62.019	63.112	63.343
Завхан	12.180	12.930	13.171	13.264
Говь-Алтай	9.600	9.930	10.180	10.315
Баян-Өлгий	14.610	14.960	14.976	14.910
Ховд	11.360	11.630	11.876	11.857
Увс	12.140	12.570	12.909	12.997
Хангайн бүс	79.395	81.614	83.830	84.944
Орхон	1.081	1.130	1.217	1.180
Өвөрхангай	17.959	18.520	18.956	19.209
Булган	10.337	10.614	10.685	10.683
Баянхонгор	13.644	14.162	14.566	14.765
Архангай	17.362	17.797	18.410	18.760
Хөвсгөл	19.012	19.391	19.996	20.347
Төвийн бүс	47.011	48.415	49.248	49.462
Төв	14.704	15.034	15.231	15.341
Говьсүмбэр	0.994	1.055	1.041	1.011
Сэлэнгэ	9.406	9.565	9.543	9.494
Дорноговь	5.020	5.141	5.201	5.288
Дархан-Уул	2.408	2.501	2.531	2.366
Өмнөговь	6.963	7.172	7.418	7.496
Дундговь	7.516	7.947	8.283	8.466
Зүүн бүс	25.307	26.443	27.616	28.399
Дорнод	6.342	6.641	7.044	7.295
Сүхбаатар	9.492	9.852	10.073	10.220
Хэнтий	9.473	9.950	10.499	10.884
Улаанбаатар	5.135	5.270	5.144	4.706
Улаанбаатар	5.135	5.270	5.144	4.706

ХҮСНЭГТ 10. БОЙЖУУЛСАН ТӨЛ, бүгд, бүс, аймаг

Бүс, аймаг	2015	2016	2017	2018
	мянган толгой			
Улсын дүн	19,179.5	19,721.7	22,642.0	19,403.0
Баруун бүс	4,797.5	4,763.2	5,718.1	4,541.7
Завхан	1,074.5	1,049.5	1,235.1	1,000.8
Говь-Алтай	945.6	1,080.6	1,307.0	919.0
Баян-Өлгий	781.0	789.8	856.8	749.6
Ховд	1,011.4	1,045.4	1,206.5	880.2
Увс	984.9	797.8	1,112.6	991.9
Хангайн бүс	6,732.5	7,322.5	8,196.1	6,543.5
Орхон	48.1	44.9	50.0	34.7
Өвөрхангай	1,440.6	1,678.5	1,890.5	1,338.7
Булган	1,108.0	1,190.7	1,296.3	1,045.3
Баянхонгор	1,181.9	1,178.5	1,488.6	744.7
Архангай	1,526.6	1,592.5	1,796.7	1,582.7
Хөвсгөл	1,427.4	1,637.4	1,674.0	1,797.3
Төвийн бүс	4,579.5	4,508.9	5,209.8	4,557.2
Төв	1,657.0	1,602.0	1,821.6	1,467.3
Говьсүмбэр	139.7	153.1	170.2	138.0
Сэлэнгэ	569.3	599.0	530.0	595.7
Дорноговь	572.9	518.3	655.3	659.4
Дархан-Уул	138.9	121.5	119.4	123.1
Өмнөговь	530.7	540.5	664.3	400.0
Дундговь	970.9	974.7	1,249.1	1,173.7
Зүүн бүс	2,903.1	2,960.9	3,343.9	3,594.1
Дорнод	540.2	575.5	657.2	827.3
Сүхбаатар	1,070.2	994.8	1,189.1	1,274.5
Хэнтий	1,292.7	1,390.6	1,497.6	1,492.2
Улаанбаатар	166.8	166.2	174.1	166.5
Улаанбаатар	166.8	166.2	174.1	166.5

ХҮСНЭГТ 11. ТОМ МАЛЫН ЗҮЙ БУС ХОРОГДОЛ, бүгд, бүс, аймаг

Бүс, аймаг	2015	2016	2017	2018
	мянган толгой			
Улсын дүн	625.6	1,452.1	888.0	2,635.4
Баруун бүс	90.6	452.3	130.2	706.3
Завхан	33.6	131.2	40.6	181.0
Говь-Алтай	16.2	35.1	10.9	151.2
Баян-Өлгий	5.5	30.9	17.8	71.0
Ховд	17.2	57.1	30.3	175.3
Увс	18.0	198.1	30.6	127.8
Хангайн бүс	356.3	407.1	472.3	1,206.3
Орхон	0.8	0.5	5.4	6.4
Өвөрхангай	64.6	37.8	29.3	352.3
Булган	72.5	58.2	85.4	115.9
Баянхонгор	63.2	120.5	22.4	338.4
Архангай	100.3	147.4	129.5	319.4
Хөвсгөл	54.8	42.6	200.3	73.9
Төвийн бүс	110.8	339.1	184.2	435.8
Төв	61.3	121.6	72.4	221.6
Говьсүмбэр	2.0	14.7	2.9	39.5
Сэлэнгэ	8.2	3.3	69.6	14.6
Дорноговь	14.4	118.0	5.6	18.9
Дархан-Уул	3.7	1.6	19.1	3.7
Өмнөговь	17.3	10.1	11.3	62.0
Дундговь	3.8	69.7	3.4	75.4
Зүүн бүс	65.1	247.2	93.0	271.8
Дорнод	7.1	13.6	9.1	6.6
Сүхбаатар	15.1	185.6	12.9	76.0
Хэнтий	42.9	48.0	70.9	189.2
Улаанбаатар	2.7	6.4	8.3	15.1
Улаанбаатар	2.7	6.4	8.3	15.1

ХҮСНЭГТ 12. БЭЛЧЭЭРИЙН ХҮРЭЛЦЭЭ ХАНГАМЖ, бүгд, аймаг, сум

2018 он

Сум	Хадлан бэлчээрийн талбай,мян.га	Хонин толгойд шилжүүлсэн малын тоо, мянган толгой	100 га хадлан, бэлчээрийн талбайд ноогдох хонин толгойд шилжүүлсэн малын тоо
Аймгийн дүн	8336.9	4674.5	56
Алтай	865.8	183.5	21
Баян-Уул	495.5	258.9	52
Бигэр	351.2	240.3	68
Бугат	728.4	231.2	32
Дарив	302.6	174.5	58
Дэлгэр	655.6	363.6	55
Есөнбулаг	208.6	298.5	143
Жаргалан	320.7	243.9	76
Тайшир	380.7	180.6	47
Тонхил	516.1	321.5	62
Төгрөг	291.6	196.3	67
Халиун	278.0	317.8	114
Хөхморьт	467.6	263.3	56
Цогт	603.8	348.7	58
Цээл	513.3	277.9	54
Чандмань	460.3	274.7	60
Шарга	490.5	216.5	44
Эрдэнэ	406.6	282.8	70